KARYS

1968 M.
RUGPJŪTIS - RUGSĖJIS - SEPTEMBER
NR. 7

KARYS

1963
Nr. 7 (1394)

Redaktorius — Zigmas Raulinaitis
Redaktoriaus pavaduotojas — Jonas Rūtenis
Kalbinę dalį redaguoja — Kazys Kepalas

Dail. literatūros dalį redaguoja — Vincas Jonikas

Administratorius — Leonas Bileris
Leidžia — L. V. S. Ramovė New Yorko Skyrius

Atskirus skyrius redaguoja:
P. Petrušaitis — Tremties Trimitas
Balys Brazdžionis — Lietuviai Kariai Laisvajam Pasaulyje
Kunigunda Kodatienė — Šaulė Tremtyje

TURINYS

A. Grottgeris — Mūšis, iš ciklo Lietuva 1863 m. ..... viršelis
Dr. V. Sruogienė — 1863 metų sukilimas 193
Sukilimo vadai 200
1863 m. svarbesnių kovų su rusais vietovės 209
Nežinomieji ir užmirštieji sukilėliai 212
1863 m. sukilimas ir J.A.Valstybės 215
Augustas Kenkelis 216
Tremties Trimitas 219
Šaulė Tremtyje 221
Kronika 222

ATSTOVAI: **Mike Maksvytis**, Chicago, Ill.; **Lionginas Leknickas**, Cleveland, Ohio; **Morkus Šimkus**, Baltimore, Md.; **Vl. Rusas**, Toronto, Ont. Canada; **V. Šalkūnas**, Australija

PLATINTOJAI JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE:

Baltimore, Md. — M. Šimkus
Boston, Mass. — "Baltic Florists"
Brockton, Mass. — A. Mantautas
Chicago, Ill. — H. Naujoks, J. Karvelis, M. Maksvytis, "Marginiai", K. Rožanskas, J. Virpša.
Cleveland, Ohio — V. Ročiūnas
Detroit, Mich. — V. Perminas
Grand Rapids, Mich. — J. Belinis
Los Angeles, Calif. — V. Prižgintas
Philadelphia, Pa. — A. Impulevičius
Newark, N. J. — Kazys Trečiokas
Rochester, N. Y. — P. Saladžius
Waterbury, Conn. — V. Vaitkus

KANADOJE:

Hamilton, Ont. — J. Pleinys, Z. Orvidas

Toronto, Ont. — August. Kuolas, V. Rusas, J. Smolskis

Montreal, Que. — "Parish Library"

ANGLIJOJE:

"Dainora" — 74 Priory Road, Kew, Surrey

AUSTRALIJOJE:

N. Butkūnas — 9 Cowper Street, St. Hilda, Vic.

A. Kubilius — 131 Crozier Avenue, Edwardstown, So. Australia

P. Mažylis — 1 Taroonga Court, Norlane, Vic.

VENEZUELOJE:

Kun. A. Perkumas, SDB — Escuelas Prof. Salesianas Avda. Miranda, Boleita, Caracas

THE WARRIOR, magazine for the veterans, of Lithuanian descent and for Lithuanians in the wide world. Published monthly except July and August by "KARYS" — 916 Willoughby Avenue, Brooklyn 21, N. Y., U. S. A. Subscription $6.00 per year. Single copy 60 cents.

SECOND CLASS POSTAGE PAID AT BROOKLYN, N. Y.

KU biblioteka
093 00523762 5

Įsteigtas Lietuvoje 1919—Nepriklausomybės kovų—metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse Amerikos Valstybėse 1950 metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 7 (1394) RUGPJŪTIS / RUGSĖJAS - SEPTEMBER 1963

1863 METŲ SUKILIMAS

DR. V. SRUOGIENĖ

Tas kraujas ir tos ašaros — tai lietuvio garbė, ir jis jos niekad neišsižadės!

Elžikonis
Varpas 1905 m.

SUKILIMO TIKSLAI

1863 metų sukilimas prieš rusus priklauso prie tų istorinių įvykių, kurie šiandien yra įvairiai interpretuojami. Iki šiol neturime objektyvios lietuvio akimis peržvelgtos ir moksliškai pagrįstos jo studijos.

Mūsų liaudyje sukilimas prisimenamas su tam tikru karteliu kaip "ponų karas", "lenkų karas", "lenkmetis", kuris siekė grąžinti Lietuvoje baudžiavą ir unijas su Lenkija. Net ir kai kurie mūsų šviesuoliai, nesusipažinę su sukilimo literatūra ir išsinešę iš kaimo jame įsisvyravusią pažiūrą, skeptiškai, abejingai ar kartais net ironiškai jį mini.

Užtat visi tie, kurie išaugo šeimoje išlaikiusioje tradiciją — gilų įsitikinimą, kad sukilimas — tai buvo šventa kova už laisvę, tie, kurie skaitė dalyvių atsiminimus ir gausią literatūrą, daugiausia lenkų kalba, tie idealizuoja pralietą kraują ir ašaras, neabejoja jas buvus vaisiumi gilaus troškimo išsivaduoti iš slegiančios maskoliaus okupanto priespaudos.

Caristinei Rusijai sukilimas atrodė neabejotinai politinio pobūdžio įvykis, siekimas atsiskirti nuo imperijos ir atstatyti Lietuvos Lenkijos valstybės nepriklausomybę 1772 metų, prieš pirmąjį padalinimą, ribose. Sukilėliai spaudoje buvo visur piktai vadinami maištininkais, "miatežnikais".

Rusų istorikas marksistas M. Pokrovskis, o paskui jį ir mūsų S. Matulaitis, bandė visai kitaip aiškinti 1863 metų judėjimą remdamasis grynai ekonominiu pagrindu: "Javų kainų kilimas revoliucijonizavo Lietuvos žemės ūkį, o štai jau savo keliu atsiliepė visuomenės santykiuose, aktyvizavo klasių kovą, gimdė politines sroves ir ideologinius krypsnius.[1]

1958 m. išėjusi Lietuvoje L. Bičkausko - Gentvilos knyga "1863 metų sukilimas Lietuvoje" užtraukia visą reikalą ant sovietinio kurpaliaus, pareikšdama, kad sukilimas buvo "lietuvių liaudies - valstijos kova kaip bendra lietuvių, rusų, baltarusių ir lenkų liaudies kova prieš bendrą priešą — carizmą ir dvarininkus".[2] Negalėdamas visai paneigti raudonu siūlu per sukilimo įvykius ėjusio politinio momento, autorius tačiau yra visiškai pagautas monomanijos, ji tik tarp kitko pamini, o visą sukilimą paverčia vien socialine klasių kovos išdava, tvirtindamas: "1863 metų sukilimas Lietuvoje buvo didžiausias Lietuvos valstiečių žygis. Objektyvią istorinę sukilimo reikšmę sudaro kova už visišką patvaldinės — dvarininkinės santvarkos likvidavimą, už revoliucinį — demokratinį baudžiavos liekanų panaikinimą, už demokratinį vystymosi kelią".[3]

Kiekvienas istorinis įvykis yra sudėtingas, jo priežastis sudaro ne vienas kuris faktorius, bet keli, jų kompleksas. Todėl ir aiškinti jį remiantis vienu kuriuo aspektu, viena priežastimi yra neįmanoma, yra vienpusiška ir neteisinga.

Be abejonės, iki šiol buvo per mažai kreip-

1) S. Matulaitis, 1863 metai Lietuvoje, 1933, 17 psl.
2) L. Bičkauskas-Gentvila, 1863 metų sukilimas Lietuvoje, 1958, 21 psl.
3) ibid., 343 psl.

ta dėmesio į šio sukilimo socialinius bei ekonominius faktorius. Prie monomanijos priklauso ir toji pažiūra, kuri yra atstovaujama daugelio sukilimo atsiminimų autorių, ypač kilusių iš Lenkijos arba prolenkiškai orientuotų, kad vienintėlis sukilimo tikslas buvęs atstatyti Lietuvos — Lenkijos valstybę 1772 metų ribose, atnaujinant senas unijas. Visi jie pamiršta, kad dauguma Lietuvos sukilimo vadų, kaip K. Kalinauskas, A. Mackevičius, Z. Sierakauskas — priklausė prie radikaliųjų, "raudonųjų" (tai nieko bendra beturi su dabartinių "raudonųjų", bolševikų, sąvoka), kurie greta politinio tikslo — išsivaduoti iš maskolių okupacijos, — skelbė kovą už socialinį teisingumą, už ekonominės valstiečių būklės pagerinimą. Jie suprato nepriklausomybės atstatymą demokratiniais pagrindais, ne kaip senos tvarkos grąžinimą. K. Kalinauskas aiškiai sakėsi už nepriklausomą Lietuvą atskirtą nuo Lenkijos, bet sujungtą su Gudija — Didžiosios Kunigaikštijos ribose. Jis aiškiai kovojo su lenkų sukilimo komiteto nariais dėl to, reikalavo kai kurių sričių Gardino srity, kad jos būtų priskirtos Lietuvai. Kiti raudonieji svajojo apie laisvą tautų federaciją — ne tik Rusijos ribose, bet bendrą Europos tautų federaciją. Tai įsidėmėtinas jų laikui pažangumas!

Sukilimo vadai bendros programos nespėjo išdirbti, nes nebuvo vieningos nuomonės, todėl ypatingai svarbu atsižvelgti ne į vieną jų skelbiamą sukilimo tikslą, bet į visus. Iš tikrųjų, sukilimo motyvai buvo visi kilnūs ir keleriopi. Pakartokime:

1. siekta politinės nepriklausomybės — nusikratyti maskolių okupacija,

2. įgyvendinti socialinį teisingumą ir pakelti ekonominį valstiečių būvį, likviduojant baudžiavos likučius.

Socialinis ir ekonominis faktoriai buvo labai svarbūs. Be jų tūkstančiai valstiečių nebūtų prisidėję prie sukilimo. 1861 metų baudžiavos panaikinimo manifestas valstiečių būklę ne tik nepagerino, bet ją net pablogino. Valstiečiai tikėjosi iš karto gauti pilną laisvę, gauti žemę pilnon nuosavybėn be atlyginimo, o čia įstatymas jiem užkrovė išperkamąjį mokestį 49-su puse metų, ne visa jų dirbamoji žemė buvo jiems pripažinta ir dar jie turėjo kantriai laukti, kol pamažėli bus jiems laisvė pripažinta. Dvarininkai, įstatymą vykdydami, visokiomis suktybėmis skriaudė valstiečius, stengėsi neduoti ir tos žemės, kuri jiems buvo skirta, keitė geresnius laukus į prastesnius, priskirdavo lažininkus prie namų tarnų kategorijos, kurie paleidžiami iš baudžiavos be žemės ir t.t. Nenuostabu, kad tai valstiečius kiršino, kad sukilimo išvakarėse visoje Lietuvoje jie bruzdėjo, dvarai buvo padeginėjami. Bet tai buvo spontaniški, vietinio pobūdžio maištai. Juos tik panaudojo "raudonieji" sukilimo vadai, kurių programa žadėjo valstiečiams ir žemę ir laisvę.

Pilnai yra suprantama mūsų liaudies skeptiška pažiūra į sukilimo tikslus: jis nepavyko, valstiečių būklė nepagerėjo tiek kiek tikėtasi, daug jaunų vyrų veltui žuvo. Susidarė netūrali išvada, kad ponai juos apgavo, gražiais pažadais įtraukė į karą savo reikalų ginti... Ir kaip jie galėjo pilnai pasitikėti sukilimo vadais, kai jie, beveik visi, buvo tik iš ponų, iš bajorų, mokyti, o ne iš jų pačių tarpo? Ar jie galėjo suprasti, kad tie ponai, kurie juos šaukė sukilti, priklausė prie visai naujo tipo pono; prie tos kartos, kuri buvo liberali, kuri nuoširdžiai troško socialinių reformų, gėrio valstiečiams, kad jie buvo iš "atgailaujančių dvarininkų" tarpo? Tai buvo visai išimtinas, naujas reiškinys 19-jo amžiaus visuomenėje! Jie buvo ne tipingi, bet visai skirtingi ponai, kurie ėjo patys prieš savo luomo interesus — tas buvo sunku suprasti neraštingam valstiečiui. Jeigu sukilimo pradžioje tūkstančiai ir patikėjo Kalinauskui, kunigui Mackevičiui, tai nepasisekimas vertė paskui jais suabejoti. Ir kaip nesuabejosi, kada rusų valdžia sąmoningai platino neteisingą versiją, esą, sukilimo vadai tik norėję grąžinti baudžiavą, kurią caras "maloningai" jiems buvo suteikęs? Jeigu po sukilimo numalšinimo Lietuvos valstietis iš "caro malonės" gavo kiek geresnes sąlygas, negu Rusijos valstietis? O tai buvo sąmoninga klasta, kad dar padidintų prarają tarp kaimo ir dvaro!... Dar nepamirština, kad ne visi sukilėliai buvo toki, kaip Kalinauskas — nevienas ponaitukas iš dvaro, net valgydamas iš vieno katilo su savo bernu, nekartą "chamą" ir kovos lauke paspyrė...

Čia glūdi didžiausia 1863 metų sukilimo, visų pažangiųjų šviesuolių santykių su valstiečiais tragedija.

BŪKLĖ LIETUVOJE PRIEŠ SUKILIMĄ

Nepaisant visų anksčiau buvusių ir nepavykusių bandymų nusikratyti rusu okupantu, troškimas atgauti laisvę buvo itin gyvas mūsų šviesuolių tarpe. Tautiniai judėjimai per visą 19-jį amžių gyvai reiškėsi Europoje. Graikai atgavo nepriklausomybę, vokiečiai siekė susijungti, italai kovojo už savo krašto atskirų dalių susivienijimą ir už okupanto — Austrijos išvarymą. Apie tai buvo žinoma Lietuvoje. Buvusio Vilniaus universiteto auklėtiniai pasėjo giliai humaniškas, tautines, patriotines idėjas, kurios davė gražių vaisių. Visa Lietuva mito sparnuotais

A. Grottgeris, 1863 m. sukilėliai kala ginklus

Adomo Mickevičiaus kūriniais, posmas — "Lietuva, Tėvyne mūsų"... virto malda.

1839, 1848 metų revoliuciniai judėjimai Vakarų Europoje buvo gyvai sekami mūsų šviesuolių. Mada kalbėti prancūziškai dvaruose leido daugeliui skaityti pažangią literatūrą prancūzų kalba. Autoritetingas žurnalas "Revue de deux Mondes" aplankydavo kiekvieną didesnį dvarą, o Didžiąją Prancūzų Enciklopediją galima buvo rasti kiekviename, net šiaudinės pastogės, dvarely. Daug Lietuvos jaunimo, studijavusio Petrapilio, Maskvos, Kijevo universitetuose priklausė liberalinėms revoliucinėms organizacijoms, turėjo ryšių su taip tada energingai veikusiais rusų liberalais, skaitė "Kolokolą" (Varpą), Aleksandro Herzeno leidžiamą Londone žurnalą. Politiniai, socialiniai klausimai buvo gyvai diskutuojami kiekviename pobūvyje ar susibūrime.

Vakarų Europos galybės — Prancūzija ir Anglija, — kovojusios su Rusija Krymo karo metu (1853-1855) neapleisdavo progos kurstyti Lietuvos ir Lenkijos emigrantus prieš rusų carą, kad sukeltų juos ir tuo būdu nusilpnintų Rusiją. Jos nesigailėjo pažadų paremti sukilimą ginklu ir diplomatija.

1861-63 metai Lietuvoje buvo labai palankūs sukilimui. Istorija mus moko, kad visur ir visada revoliucijos - sukilimai vyksta ne pačios sunkiausios opresijos metu, bet tada, kai varžtai būna jau kiek atleisti. Po Mikalojaus I-jo sunkaus viešpatavimo, 1855 m. į Rusijos sostą įžengė jaunas, liberalo aureole apsuptas monarchas, Aleksandras II. Jis iš tikrųjų buvo autokratas, kaip ir visi Romanovai, bet priverstas paskelbti baudžiavos panaikinimo manifestą, kėlė daug gražių vilčių.

Nevykęs, skriaudžiąs valstiečius baudžiavos panaikinimo įstatymo vykdymas sukėlė, kaip jau sakyta, maištus visoje Lietuvoje. Tai buvo svarbi aplinkybė, kuri leido valstiečius įtraukti į sukilimą.

Betgi, jei ne įvykiai ir nuotaika Lenkijoje, kažin ar Lietuva būtų pasiryžusi pakelti ginklą prieš rusus. Visi prieš tai buvę sukilimai turėjo pradžią Lenkijoje. Ypatingas lenkų tautos būdas, jų entuziazmas, lengvatikybė, jų romantiškas patriotizmas visad pirmiausia prasiverždavo, persimesdavo į Lietuvą ir paskui save patraukdavo ramesnius, ne taip lengvai pajudančius, atsargesnius lietuvius.

Jau keletą metų prieš sukilimui prasidedant Lenkijoje susidarė ypatingai egzaltuota patriotinė nuotaika. Vyko manifestacijos prieš rusus, o sekusios po to bausmės dar labiau žadino pagiežą. Spauda liepsningais žodžiais žadino emocijas, buvo daromi susirinkimai, renkami pinigai sukilimui. Ypač moterys jaudinosi, kėlė patriotinę nuotaiką, siuvinėjo vėliavas sukilėlių daliniams. Šitoji nuotaika pasiekė ir Lietuvos dvarus, miestus, miestelius.

Pogrindžio organizacijos kaip Lenkijoje, taip ir Lietuvoje užpirkinėjo ginklus, amuniciją, agitavo jaunimo tarpe, kalbino sukilti. Bet nei aiš-

Žemaičiuose platintas atsišaukimas

kaus veikimo plano nesudarius, nei vieningų projektų ateičiai nelaimėjus, nei atsargų nesudarius, 1863 m. sausio mėnesį sukilimas prasiveržė Lenkijoje.

SUKILIMO EIGA

Pirmoji priežastis lenkams sukilti buvo rekrūtų ėmimas, per kurį valdžia tikėjosi pašalinti iš krašto visą neramų, revoliucinį, patriotinį jaunimą. Tasai jaunimas išėjo į miškus, atsisakė eiti į rusų kariuomenę ir susiorganizavęs ėmė puldinėti jau paimtųjų į kariuomenę būrius ir juos laisvinti.

Varšuvoje jau veikė Centrinis Tautinis komitetas, 1862 m. ir Lietuvoje susiorganizavo Lietuvos komitetas, kuriam vadovavo Vaclovas Pšibilskis, buvęs rusų armijos kapitonas ZviežDovskis ir visos organizacijos siela — Kostas Kalinauskas.

1863 vasario mėn. 7 d. Lietuvos dvarininkai, suvažiavę į Vilnių oficialiai žemės reformos klausimų svarstyti, jaunimo entuziazmo pagauti, pasijuto nejučiomis įtraukti į sukilimo veiksmus. Net ir tie, kurie pritarė sukilimui, bet abejojo jo sėkmingumu, nebepajėgė sustabdyti judėjimo. Konservatyvesni dvarininkai, nusigandę Kalinausko raudonumo, radikalumo ir Lietuvos separatistinių idėjų, išrinko slaptą laikinąjį komitetą, vadinamą "baltųjų" komitetu, priešpastatydami jį veikusiam "raudonųjų" komitetui. "Baltųjų" pirmininku buvo išrinktas Jokūbas Geištaras, dvarininkas nuo Kėdainių, o nariais keli stambūs, prolenkiškai nusitekię dvarininkai. Vilniaus sukilėlių komendantu buvo paskirtas Vladas Malachovskis, buvęs rusų karininkas, bajoras, bet "raudonasis", nekentęs Varšuvos lenkų ir jų paviršutiniškumo.

Klaidinga yra manyti, kad "baltieji" buvo reakcionieriai — ir jie buvo liberalai, tik jie norėjo socialines reformas pravesti evoliucijos keliu, išvengti revoliucijos ir kraujo praliejimo. Būdami vyresnio amžiaus, saikingesni, jie sveiku protu numanė, kad sukilimas prieš milžinišką Rusijos imperiją negali pavykti, kad jis atneš kraštui tik daugiau nelaimių. Panašiai galvojo ir Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius, kurio biografijoje prof. Vaclovas Biržiška smulkiai išnagrinėjo jo veiklą ir atmetė jam darytus priekaištus, esą jis buvęs oportunistas, pataikavęs rusams, iškeldamas jo atsargumą, jo slaptą sukilėlių globą ir gudrius diplomatinius žygius prieš vyresnybę. Nemaža bajorų sukilimo visiškai nenorėjo, pasitaikė ir tokių, kurie tikėjosi, kad prasidėjusioje kovoje žus visi "raudonieji"... Bet jaunimas, beveik be išimties, buvo pagautas patriotinės nuotaikos ir beveik iš kiekvieno dvaro išėjo į miškus.

Varšuvos komitetas nuolatos turėjo nesusipratimų su Kalinausko savarankiškumu, bet pašalinti jo nuo vadovybės negalėjo, nes po jo ranka būrėsi daugiausia kaimo savanorių ir jis faktinai vienas visą veiklą organizavo. Pagaliau iš Varšuvos atsiųstas komisaras Aveide, kurio tikslas buvo paimti į savo rankas sukilimo vadovavimą Lietuvoje, pateko į maskolių rankas ir išdavė viską, ką apie sukilimo organizavimą ir vadus žinojo. Kalinauskas, atsilaikęs, pirmas stojęs į sukilimą, iki pat galo jam vadovavo.

1863 m. pradžioje nuotaika krašte buvo elektrizuota. Nesulaukdamas direktyvų iš Vilniaus komiteto, pirmasis sukilėlių vėliavą iškėlė kunigas Mackevičius. Po pamaldų Paberžės bažnyčioje jis paskaitė iš sakyklos sukilėlių atsišaukimą ir su 250 sukilėlių valstiečių būriu nuėjo į Krekenavos miškus. Nekantraudamas jį netrukus pasekė rytų pietų Lietuvoje Liudvikas Narbutas. B. Dluskis, gydytojas iš Pasvalio, laikinasis karo jėgų viršininkas, pradėjo veikti Augštaitijoje, ten pat ir B. Kolyška, apie Kauną Klotas Koreva, Žemaitijoje — Stanevičius ir daug kitų. Žaibo greitumu formavosi būriai po visą Lietuvą.

Iš pradžių atskiri būriai puldinėjo rusus iš

pasalų, įvarydami jiems tokios baimės, kad generalgubernatorius Nazimovas tuoj pareikalavo atsiųsti į Lietuvą daugiau reguliarios kariuomenės.

Apskaičiuojama, kad sukilėlių, ginkluotų senais medžiokliniais šautuvais, revolveriais, atsitiktinai gerais šautuvais, dalgiais, kardais, buvo iš viso apie 15,000, o rusų gerai ginkluotos kariuomenės iš pradžių Lietuvoje stovėjo 60,000, o paskui jos buvo 90,000 ar daugiau.

1863 m. kovo mėn. vidury Zigmantas Sierakauskas perėmė vyriausią sukilėlių vadovybę. Jis ėmė partizanų būrius jungti, formuoti iš jų reguliarią kariuomenę. Jo planas buvo logiškas, pagal karo mokslus teisingas: atskirti rusus nuo Petrapilio, Maskvos, užimti Baltijos pajūrį, užtikrinant jį lauktai iš Vakarų intervencijai, paskui išvystyti sukilimą Vilnijoje ir Gudijoje. *Visas planas buvo pagrįstas pažadėtąja pagalba iš Vakarų.* Betgi, nepaisant dar sukilimo metu garsių Napoleono III mestų istoriškų žodžių: "Durez!" (laikykitės), nepaisant kelių bandymų pristatyti sukilėliams ginklų per jūrą — jokia faktinė pagalba sukilėliams nebuvo suteikta. Ir anglai, ir prancūzai pasitenkino notomis, įteiktomis Rusijai, vėliau prašydami amnestijos sukilėliams. A. Herzeno ir Bakūnino remtas savanorių organizavimas Vakaruose nepavyko, Lapinskio ekspedicija su laivu "Ward Jackson" buvo sutrukdyta pakeliui, o jos likučiai išblaškyti ties Palanga. Didžiojo italų kovotojo dėl laisvės sūnaus, nuoširdžiai pažadėjusio Sierakauskui pagalbą, bandymas su savanorių būriu ateiti į pagalbą sukilėliams per Odesą buvo sustabdytas. Prūsai, kaip žinoma, provokavę sukilimą, vėliau patys padėjo rusams jį malšinti, gaudyti bėgančius į užsienį sukilėlius.

Nors sukilėliai ėjo į kovą tikėdami pagalba ir savo jėgomis — visas jų pasišventimas iš anksto buvo pasmerktas pražūčiai.

O tuo tarpu, pradžioje, sukilėliams sekėsi. Buvo momentas, kada rusai pranešinėjo savo vyresnybei: "Civilinė policinė valdžia bevėik niekur nebeegzistuoja ir tik kai kuriuose kaimuose liko šimtininkai ir dešimtininkai". Daug nuostolių rusams buvo daroma, baimės įvaroma. Sukilėliai ginklavosi laimėtais iš rusų ginklais, atiminėjo kariuomenės atsargas ir amuniciją. Betgi jau gegužės mėnesį prasidėjo nepasisekimai. Sierakausko pralaimėjimas Biržų apylinkėse ir

K. Kalinauskas savo dalgininkų tarpe

jo suėmimas visą tvarkingą veiklą iš karto pakirto. Tai buvo nepataisomas smūgis sukilimui. Nepadėjo ir kunigo Mackevičiaus, Adomo Bitės, Narbuto, valstiečių Puidoko, Gugio, Dekvio, Špoko, Sagaičio, daugybės jaunų dvarininkų heroizmas — neįmanoma buvo atsilaikyti prieš milžinišką Rusijos kariuomenę. Jau 1863 m. rudeniop sukilėliai kovojo netekę vilties laimėti, bien tik gindamiesi ir mažais partizaniniais būriais kenkdami priešui.

Sukilimo pradžioje daug tikėtasi pagalbos ir iš rusų liberalų. Tuo laiku ėjo didelis bruzdėjimas visoje imperijoje, nemažas skaičius rusų karininkų dezertyravo, buvo laukiama revoliucijos visoje Rusijoje, pažangioji rusų visuomenė rinko aukas Lietuvos ir Lenkijos sukilėliams. Bet carui pavyko laiku savo maištininkus sutramdyti. Rusų bičiulių patarimai lenkams "neskubėt" nepaveikė, lenkai pasikarščiavo, pradėjo kovą nepasiruošę ir į ją įtraukė Lietuvą. Katastrofa buvo neišvengiama.

Sukilimas buvo apėmęs visą Lietuvą. Sukilėlius globojo dvarai, kur buvo slepiami ir saugomi sužeistieji, globojo juos ir kaimiečiai, suteikdami prieglaudą ir maitindami. Ir dvaras ir kaimas maitino kovotojus, nors pasitaikydavo, kad iš didesnių dvarų maistas ir pašaras buvo jėga paimami. Gudijoje kaimiečiai nenorėjo remti sukilėlių, nes ten praraja tarp turtingo dvaro ir vargingo kaimo buvo dar didesnė, negu Lietuvoje ir ypač Žemaitijoje. Natūrali tvirtovė suklėliams buvo tada dar didelės girios su neįžengiamais tankumynais, liūnais ir pelkėmis. Kai 1863 m. rudenį sukilimas ėjo prie galo, tik giriose partizanai tegalėjo slapstytis. Daugelį ten pribaigė šaltis ir badas. Sekiojami ir besislapstą nelaimingieji ėmė ten sirgti, jokios mediciniškos pagalbos iš niekur negaudami, ten pat ir išmirė, nes iš miškų negalėjo išeiti, taip daug maskoliai šnipų po kraštą paleido. Nors moterų kovotojų vardų mums šis sukilimas neišlaikė, moterų vaidmuo jame buvo nepaprastai didelis. Jos buvo ryšininkės, mokėjusios mėtyti pėdas, jos buvo visur esančios gailestingos seserys, įspėjėjos, nešančios paguodą ir paskutinį patarnavimą.

Kai 1863 m. gruodžio mėn. pabaigoje kunigas Mackevičius buvo Kaune pakartas, o Kalinauskas 1864 m. kovo mėn., — sukilimas jau buvo likviduotas. Tik maži sukilėlių būreliai dar tebesislapstė po miškus.

Sukilimas buvo numalšintas ir Lenkijoje. Kai lenkų vadai nebeatlaikė teroro — ilgiausiai savo vyriausio sukilimo vado poste išbuvo tvirto lietuviško būdo žmogus — Romualdas Traugutas. Bet, galop, ir jis liko viešai pakartas Varšuvoje.

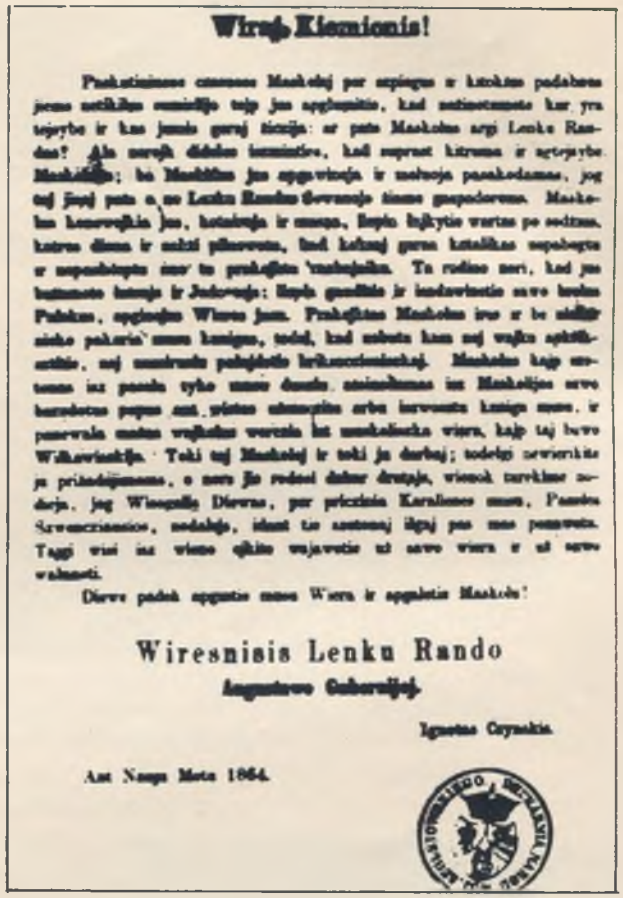

Wirąż Kiemionis!

Wiresnisis Lenku Rando

Augustavo Gubernijoj

Ant Naujų Metu 1864.

Lenkų atsišaukimas į lietuvius

SUKILIMO GALAS

Kai kuriems sukilėliams pavyko pasitraukti į užsienius. Jie ilgai vargo tremtyje. Pasitaikė ir tokių, kurie patys pasidavė rusams ir dar kitus išdavė. Nemaža jų nusižudė: du draugai atsistodavo vienas prieš kitą su revolveriais rankose, ir, pagal ženklą, tuo pat laiku, vienas į kitą šaudavo... Dauguma gi sukilėlių buvo rusų išgaudyti, suimti, likviduoti arba ištremti į Rusijos gilumą, į Sibirą, o jų turtas konfiskuotas. Per ištisus 1965-sius metus, nors ginklai buvo jau padėti, persekiojimai nesiliovė. Generalgubernatorius M. Muravjovas gailesčio jausmo nežinojo. Pagal jo paties pranešimą, nukentėjusių skaičius buvo šis:

nubausta mirtimi 128 asmenys,
ištremta į Sibirą 1,424,
išvežta sunkiems darbams 972,
ištremta į Rusijos gilumą 1,529,
perkelta gyventi į Rusiją (na poselenije) [4,096,
pagauta į rekrūtus 345,
užmušta ir sužeista sukilėlių 1,300,
dvarų konfiskuota 1,794.

Iš tikrųjų nuostoliai sukilėlių pusėje buvo daug didesni. Čia neįskaityti tie, kurie žuvo miškuose, ar apie kuriuos maskoliai nesužinojo. Rusų per sukilimą oficialiais duomenimis žuvo — 1,400.

Teroras įsiviešpatavo visame krašte. Vieną dieną visos valdžios įstaigos šešiose gubernijose — Vilniaus, Kauno, Gardino, Minsko, Mohilevo ir Vitebsko — buvo kariuomenės apsuptos ir kratomos. Jieškota sukilėlių, verstos bylos, žiūrėta po baldais, už spintų, perversta mokinių knygos ir sąsiuviniai. Kaltu buvo paskelbtas kiekvienas katalikas — jie tapo išvaryti iš valdžios įstaigų. Įsakyta buvo padaryti sąrašus visų įtakingų ir gerbiamų apylinkės piliečių ir juos pradėta tremti į Sibirą ar į Rusijos gilumą. Daugybė šeimų be tardymo ir teismo, etapo keliu, išsiųsta iš gyvenamų vietų, o jų turtas konfiskuotas, atiduotas atgabentiems iš Rusijos burliokams kolonistams. Muravjovas pasirodė ypatingai veiklus reikalaudamas įvairių kontribucijų, piniginių bausmių. Didesnė jų dalis pateko ne į iždą, bet į generalgubernatoriaus kišenę. Sumos buvo labai didelės, bet liko nežinomos, nes niekas nedrįso jų tikrinti.

Terorą lydėjo negirdėta demoralizacija, šnipinėjimai, įskundimai. Dar sukilimui tebeeinant stambesnieji bajorai pasirašė ištikimybės raštą carui. Iš baimės ir netikrumo rytojumi žmonės kraustėsi iš proto, virsdavo lyg laukiniai, pamesdavo garbės jausmą. Tėvas bijojo sūnaus, sūnus — tėvo, brolis — brolio. Kas galėjo, bėgo, palikdamas tėvynę ir šeimą. Kiti slapstėsi didesniuose miestuose, bet juos Muravjovas susekdavo ir išsiųsdavo atgal į kaimą, o iš ten jie patekdavo tiesiai į kalėjimus. Ir rusų valdininkų daugelis nesijautė saugūs, kai kurie iš jų, nenorėdami būti visų niekšybių liudytojais, stengėsi iš Lietuvos išvažiuoti, jų tarpe atsirado ir vienas gubernatorius, grafas Bobrinskij, kuris paliko savo tarnybą ir nakties metu skubiai išvyko. Karo teismo komisijos, vesdamos politines bylas, nesilaikė valdiškų nuostatų, ypač renkant kaltės įrodymus. Muravjovas tik žiūrėjo, kad karo lauko teismas nešvelnintų savo sprendimų. Daug buvo nubausta žmonių, ku-

Zigmantas Sierakauskas veda Gardino sukilėlius

rie net sukilime nedalyvavo. Kai drąsesnieji apie tai užsimindavo generalgubernatoriui, tas tik atkirsdavo:

— Gal būti ne visi jie dalyvavo sukilime, bet visi jam galėjo pritarti.

Muravjovas gavo instrukcijas visaip įtikinėti valstiečius, kad caras jų požiūriu turėjo geriausius ketinimus, tik bajorai, dvarininkai juos apgavo ir skriaudžia. Jis įsakė kaimuose organizuoti valstiečių policijos būrius ir prie vieškelių sargybas — pravažiuojančius tikrinti ir sukilėlius gaudyti, sekti dvarininkus ir kaimiečius, prisidėjusius prie sukilimo. Buvo žadama po 3 rublius už policijai pristatytą sukilėlį be ginklo ir po 5 rublius — su ginklu. Visos tos priemonės kaimiečius greit paveikė: nusigandę jie suslapstė ginklus ir klausė valdžios įsakymų. Daug šnipų buvo paleista po visą Lietuvą. Bet visdėlto išdavimų ne taip daug pasitaikė. Muravjovas, paleidęs gandą, kad sukilėliai norėję grąžinti baudžiavą, iš tikrųjų kai kuriuos dvarininkus baudė už tai, kad jie savo dvaruose panaikino baudžiavą suteikdami valstiečiams geresnes sąlygas, negu tai buvo įstatymo numatyta...

Teisingai vienas istorikas nusakė:

"Sukilėliai pralaimėjo karą, bet nepralaimėjo kovos už nepriklausomybę". Ateitis tatai įrodė.

Lenkų sukilėlių stovykla miške

Sukilimo vadai

ADOMAS BITĖ (1836-1884)

Tarp sukilėlių vadų gyvai reiškėsi valstietis Adomas Bitė.

Kaimietis iš Belazariškių kaimo Šiaulėnų aps., neišėjęs jokių mokslų, tik geras amatininkas, nemokėjęs lenkiškai ir neturėjęs didelių ryšių, jis nedaug teminimas sukilimo literatūroje, daugiausia lenkų dvarininkų rašytuose atsiminimuose. Po sukilimo emigravęs į užsienį, nevedęs, jis nepaliko tiesioginių įpėdinių, o išblaškyti po pasaulį tolimesnieji jo giminės maža jau apie jį težino.

Šeimos tradicija sako, kad jis buvęs "galvotas žmogus", geros širdies, aplinkiniams visad padėdavęs ir žmonės jį mylėję. Neliko jo atvaizdo, bet kadangi visi Bičių šeimos nariai yra vidutinio ūgio ir tamsiaplaukiai, giminės mano, kad ir Adomas taip turėjęs atrodyti.

Nuosavos žemės Adomas neturėjo, žemės ūkiu nesivertė. Bitės paprastai nuomodavo dvarelius ar ūkius. Jis pats gyveno Polikelių ūkyje, kurį jo sesuo Kotryna kartu su savo vyru Jurgiu Dailidoniu nuomavo iš Daujotų.

Matyti, Adomas turėjo artimesnių ryšių su sukilėliais dvarininkais, nes, šeimos atsiminimais, "į maištininkus buvo ponų išsiųstas" —

kas tie ponai buvo, nežinia. Sukiliman jis įsijungė dar jaunas, 27 metų amžiaus būdamas, bet jau prieš tai buvo veiklus ir įtakingas savo kaime, net, už ką tai, buvo rusų kalintas.

Kai sukilimas prasidėjo, Adomas rinko sukilėlius valstiečius Tomo Kušleikos būriui Krakių miškuose netoli Kušleikos dvaro Barkūniškių. Kušleika jį išsiuntė veikti Šiaulių apylinkėse, nes valstiečiai juo labai pasitikėjo. Jis davė jam į pagalbą karininką Mamertą Gedgaudą.

Kovo 3 d. Bitė su savo vyrais puolė Lygumų valsčiaus valdybą, kovo 21 padėjo Kušleikai kautynėse su rusais ties Lenčia, Krakių valsčiuje. Kai Kušleikai teko girioj su 200 sukilėlių slapstytis ir kai jis buvo rusų užpultas Tytuvėnų apylinkėje — tada Bitė prie Varnionių kaimo, gegužės 27 d., smogė rusams iš užnugario atsilaikydamas prieš juos kovos lauke. Birželio 2 d. jis sunaikino Šiaulėnų, vėliau ir Baisogalos valsčiaus valdybos raštus. Birželio 5 d. ties Mažuolių kaimu Pašušvio valsčiuje padarė nuostolių rusų daliniui. Toliau, kai jau svarbiausieji sukilimo vadai buvo likviduoti, Bitė vis tebesilaikė miškuose. Savo būrio vyrus jis pakaitomis siųsdavo į namus "atostogų", jų vietoj kitus mankštindamas. Visas jo susirašinėjimas buvo vestas lietuviškai.

Liepos mėnesį jis vėl kovėsi su rusais Šiaulių apskrity 16 km. į pietus nuo Tryškių, rugpjūčio mėn. 15 d., turėdamas vos 40 raitelių, susidūrė su maskoliais, palikdamas lauke 20 priešo kareivių užmuštų, o pats likęs be nuostolių. Spalių mėnesy jis turėjo vėl 150 pėstininkų ir 20 raitelių. Ties Notiniškiais jis paėmė rusų dragūnų transportą, bet žydus vežėjus paleido. Dar iki vėlyvo rudens jo būrys puldinėjo rusus, nesileisdamas į atvirą kovą. Kartą vienas jo raitelių būrys užaliarmavo Šiaulėnus, mat, rusai patraukė į miškus jieškodami sukilėlių ir mieste tepaliko vos 20 kareivių. Tada Bitė ūmai įsiveržė į miestelį, privertė ruskius atiduoti turimus ginklus ir šovinius, o pats su savaisiais ne tik sveikas pasitraukė, bet dar vėliau puolė paštą Radvilišky, sudegino dokumentus, sunaikino raštinę ir paėmė 9 arklius.

Pagaliau, kai sukilimas jau visai geso, jis pavedė savo likusius savanorius Vincui Paulauskui ir emigravo į Paryžių. Pagal šeimos atsiminimus Bitę labai globoję kažkokie dvarininkai, vertino jį, gerbė ir mylėjo. Kažkokia ponia, našlė, jį išslapsčiusi ir net padėjusi jam išvykti į užsienius. Paryžiuje jis vargingai gyvenęs žibindamas gatvėse žibintus.

Pasakojama, kad kartą policijai atėjus Bitės jieškoti, jis pasislėpė bičių avily. Pas jo seserį Dailidonienę buvo daryta krata ir ją pačią su vyru policininkai išvežė į kalėjimą. Vaikams jie papylė ant stalo krūvą auksinių pinigų ir žadėjo juos visus jiems duoti, jei pasakys, kur yra dėdė Adomas. Bet vaikai nieko nesakė, gal nežinojo. Tada policininkai sudegino visą šeimos turtą, tik namus paliko, matyt, todėl, kad buvo nenuosavi. Ugnis buvusi baisi, vaikai to pamiršti negalėję.

Po kiek laiko tėvai grįžo namo, bet buvo taip sumušti, kad reikėję vandeny mirkyti kūną, negalima buvo nuimti pridžiūvusių kruvinų marškinių. Vaikai per kratą, gaisrą ir tėvų areštą buvo baisiai išsigandę ir susikibę rėkė. Dailidoniai abu anksti mirė, palikdami 6 mažamečius vaikelius. Tur būt, rusų kankinimas pakirto jų sveikatą. Kažkas iš jų artimųjų buvęs rusų pakartas — tai buvęs kažkoks Bunikis.

Dailidonienės anūkė prisimena dar pasakojant, kad Bitė iš Paryžiaus po kurio laiko parašęs šeimai laišką, bet policija apie tai sužinojusi ir tuoj visus gimines sušaukusi ir kankinusi — "buvę prirakinti prie kaladžių ir mušami".

Lietuvių Enciklopedijoje paduotą žinutę, esą po sukilimo Bitės šeima buvusi ištremta į Sibirą, giminės paneigė — apie tai jie nieko negirdėję.

Pastaba: Prof. Vaclovo Biržiškos surinktoji ir Lietuvių Enciklopedijoje paskelbtoji medžiaga apie Adomą Bitę stengtasi čia papildyti išlikusių giminių atsiminimais. Atsitiktinai išsikalbėjus su šv. Kazimiero Kongregacijos seserimi Liudvika Budriūte paaiškėjo, kad ji esanti Adomo Bitės giminė (jis buvęs jos motinos dėdė) — ji ir papasakojo, ką žinojo ir atkreipė dėmesį į tai, kad iki šiol neteisingai rašyta sukilėlio pavardė "Bitis" — turi būti B i t ė. Jos nurodymu daugiau turėtų atsiminti jos pusseserė Antanina Melešienė, gyvenanti New Yorke. Pastarąją apklausinėti maloniai sutiko ponia Vincė Jonuškaitė Zaunienė Leskaitienė, bet nedaug ir iš jos sužinota.

KUNIGAS ANTANAS MACKEVIČIUS
(1828 - 1863)

"Mackevičius buvo nervingas, staigus, kupinas karšto tikėjimo, kurį mokėjo įkvėpti liaudžiai, juo aklai pasitikėjusiai. Jis buvo tikra žemaičių dvasia: kada tik jo būriai būdavo išblaškyti, sukilėliai sumušti, jis grįždavo prie Nevėžio, prašnekėdavo į žmones, ir vėl nauji būriai šimtais eidavo paskui jį".[1]

Mackevičius buvo kilęs iš neturtingų ūkininkų - bajorų, gyvenusių prie Tytuvėnų. Namie pramokęs skaityti, būdamas 12 metų, pėsčias nuėjo į Vilnių, kur, patarnaudamas vienuoliams, vargingai gyveno ir mokėsi. Per šešetą metų jis baigė licėjų ir, gavęs iš tėvo kelioli-

1) Giejsztor, Pamiętniki, II t. 17-21 psl.

Kun. Antanas Mackevičius

ką rublių bei palaiminimą, vėl pėsčias, nukeliavo į Kijevą augštojo mokslo siekti. Studentai tautiečiai jį priėmė kaip brolį, bet dėl lėšų stokos Mackevičius į universitetą neįstojo, tik laisvai lankė paskaitas ir, būdamas labai gabus, pats mokėsi. Po dviejų metų, vargo spiriamas, parėjo į tėviškę ir netrukus atsidūrė Varnių kunigų seminarijoje. 1850 m. įšventintas kunigu, buvo paskirtas vikaru į Krekenavą, paskui filialistu į Paberžę.

Ir kunigu būdamas jis gyveno labai neturtingai, nes ką turėdavo, atiduodavo vargšams. Iškalbingas pamokslininkas ir nuoširdus žmogus, jis daug bendravo su valstiečiais ir buvo mylimas plačioje apylinkėje, nemėgiamas tačiau dvarininkų dėl jo demokratiškų pažiūrų ir jo griežto nusistatymo blaivybės reikalu.

Sukilimui prasidėjus, jis pats pirmasis Lietuvoje, nesulaukęs net Vilniaus Komiteto leidimo, paskaitė iš sakyklos sukilėlių atsišaukimą ir nuėjo į Krekenavos girias, apie save subūręs daugiau kaip 500 valstiečių, ginkluotų dalgiais ir šautuvais.

Sukilimo metu Mackevičius vis pabrėždavo, kad kovoja už Lietuvos laisvę, už jos valstybę atskirai nuo Lenkijos ir už valstiečių būvio pagerinimą. Komanda jo daliniuose buvo lietuviška. Būdamas kunigas, jis priklausė radikaliam sukilėlių sparnui, tuomet vadinamiems "raudoniesiems" (jie nieko bendra su dabartiniais komunistais neturėjo).

Kovo mėn. 27 d. jo vadovaujami būriai kovėsi ties Naujabirže su rusų pėstininkais ir raiteliais. Balandžio 21 d. jo dalgininkai pasižymėjo susidūrime ties Raguva, o netrukus ir vėl — Panevėžio apskrity. Jis visą laiką glaudžiai bendradarbiavo su Sierakausku. Gegužės mėn. jis veikė apie Kamajus ir Rokiškį. Kai rusai sumušė Sierakausko dalinį ir jį patį paėmė į nelaisvę ties Gudiškiu, Mackevičius patraukė į Raseinių pusę, kur ilgai jis vargino maskolius.

Kaimiečiai sukilėlius rėmė, bet atėjus rudens darganai, padėtis darėsi vis sunkesnė. Rusai sutraukė didelę kariuomenę prieš išbadėjusius ir vargstančius partizanus. Kartą, Mackevičiaus būrys iš 80 žmonių, gavęs arklių, netikėtai rusus užpuolė, išsklaidė ir pakelta nuotaika žygiavo toliau. Bet maskoliai juos pasivijo ir davė galutinį smūgį. Tai buvo lapkričio 26 d. ties Leberdžiais. Daug sukilėlių krito, kiti išbėgiojo, o Mackevičius su dviem vyrais ėjo link Nemuno, tikėdamasis pasiekti Lenkiją, kur jo niekas nepažino. Tai įvyko gruodžio 17 d., netoli Vilkijos, Ringuvos kaime, — Nemunas buvo čia pat. Sutemus tartasi persikelti. Bet vienas vokietis kolonistas bėglius susekė ir pranešė maskoliams. Mackevičius, sužeistas kojon, negalėjo paskubėti ir buvo suimtas. Nuvarytą į Panevėžį Mackevičių rusai rodė visiems, reikšdami džiaugsmą, kad turi pagaliau rankose garsųjį sukilėlių vadą, bet valstiečiai masėmis ėjo į bažnyčią už jį melstis. Muravjovas liepė jį pėsčią varyti į Kauną; jis ėjo pririštas prie karties, kiekvienas jo žingsnis kėlė aštrų skausmą. Rusai jam žadėjo malonę, kad tik išduotų sukilimo vadovybę, bet jis tylėjo. 1863 m. gruodžio 28 d. jis buvo vežamas vežimu į egzekucijos vietą — tyčia rodomas sušauktom miniom. Užvestas į sukaltų lentų paaugštinimą ir dar kartą paklaustas, ar pagaliau prabils, jis atsakė:

"Aš atlikau savo, dabar jūs darykite, kas jums priklauso".

Po to jis buvo pakartas.

Tai įvyko toje vietoje, kur dabar yra laiptai iš Ožeškienės gatvės į Ukmergės plentą. Ten dabar stovi jam pastatytas paminklas.

KOSTAS KALINAUSKAS
(1838 - 1864)

Kalinausko tėvai buvo neturtingi bajorai, turėjo audimo fabrikėlį. Kostas gimė Mastaulėnų kaime netoli Svisločio, kur baigė 5 klasių progimnaziją ir vėliau Vilniaus licėjų. Augštuosius mokslus jis pradėjo Maskvoje, bet už draudžiamųjų knygų skaitymą buvo pašalintas, nors prisiėmė tik savo draugo kaltę. Tai būdingas Kalinausko bruožas — visad pasiruošęs padėti kitam, pasidalinti paskutiniu duonos kąsniu. Perėjęs į Peterburgo universitetą, jį baigė teisių kandidato laipsniu. Dar būdamas studentu dalyvavo revoliuciniame judėjime, demokratinių

idėjų apaštalu vadinamas — jis visad karštai skelbė luomų lygybę ir propagavo valstybių federaciją.

Grįžęs į Lietuvą, visu savo prigimties aistringumu ėmėsi ruošti liaudį sukilimui. Jis stovėjo radikaliosios, "raudonųjų" grupės priešaky.

"Baltųjų" komiteto pirmininkas J. Geištaras, politinis Kalinausko priešas, jį šitaip savo atsiminimuose apibūdino:

"... buvo kraštutinių pažiūrų, ištvermingas, pasiaukojąs, liepsnojantis patriotas — tai gražiausias, skaisčiausias nepalyginamojo sąmokslininko tipas; mokėjo dirbti ir slapstytis. Pravardžiuojamas chamu, jis tuo didžiavosi, stėsi prieš bajorus... (Lietuvos) separatistas... protestavo prieš bajorų vadovavimą sukilime. Turėjo nepaprastai gilų teisingumo supratimą, mokėjo tyliai dirbti ir atsargiai".[2]

Ilgai rusų nepastebėtas, įvairiai persirengdamas ir užsimaskuodamas, jis apvažiavo visą Lietuvą ir ją slapta organizavo kovai prieš okupantą. Pats kilęs iš Gudijos, jis kalbėjo ir rašė daugiausiai gudiškai, bet atsišaukimus leido ir lietuviškai. Jo "Aukso Gromata" ir "Mužickaja Prauda", aukso raidėmis išspausdintos jo paties su draugu įsteigtoje slaptoje spaustuvėlėje Balstogėje, buvo plačiai skleidžiamos ir skaitomos.

Sukilimui prasidėjus Kalinauskas vadovavo Centrinio sukilimo komiteto Lietuvos skyriui. Jis visą laiką pabrėždavo Lietuvos savarankumą, kovojo prieš Varšuvos lenkų veržimąsi vadovauti ir, jei negalėjo išvengti bendros su jais kovos prieš rusų okupaciją, projektavo ateity sukurti nepriklausomą Lietuvos valstybę. Jis net antspaudus vartodavo tik su Vytimi, be lenkiško erelio.

Kai sukilimo vadai vienas po kito ėjo į kalėjimus ar žūdavo, Kalinauskas, pirmas stojęs į kovą, paskutinis pateko rusams. Nuo 1863 m. rugpjūčio mėn. iki kitų metų sausio mėn. jis vienas palaikė sukilimo judėjimą, gelbėjo, ką galėdamas. Maskoliai jį gaudė, bet jis slapstėsi su Vytauto Vitoženeco pasu. Vilniaus gyventojai, daugiausia žydai, jam ilgai padėjo išvengti priešo nagų. Pagaliau maskoliai jį susekė šv. Jono bažnyčios pastatų mūruose, nusiuntė 2 kareivių kuopas juos apsupti ir Kalinauską suėmė. Kalėjime jis buvo verčiamas raštu išduoti sukilimo paslaptį, bet vietoje to jis ramiai, kaip teisininkas, paruošė nepaprastai drąsų kaltinamąjį aktą rusams, kuriame tarp kito ko buvo pabrėžta:

"Nepaisant viso teroro, Lietuva niekad nebus rusiška!".

1864 m. kovo mėn. 23 d. jis buvo pakartas Vilniuje Lukiškių aikštėje. Jo mirtį aprašė Muravjovo padėjėjas rusas Mosolovas:

Kostas Kalinauskas

"Liūdnas ir šaltas rytas. Susirinko minių minios žmonių. Kalinauskas į mirtį ėjo ramiai, atidžiai klausėsi sprendimo, tik vietomis replikavo. Pavadintas 'bajoru' sušuko:

'Nebėra bajorų, visi lygūs!'

Tai buvo jo paskutiniai žodžiai. Kalinauskas buvo vos 26 metų amžiaus, rimties ir išraiškos kupinu veidu, trumpai pakirptais, tamsiais plaukais".[3]

ZIGMANTAS SIERAKAUSKAS
(1826 - 1863)

Mažai mūsuose žinomas ir dar mažiau įvertintas Zigmantas Sierakauskas, vyriausias sukilimo karo vadas, turėjo tokį gyvenimą, kurio vien sausas aprašymas sudarytų temą įdomiam romanui.

Jis buvo kilęs iš neturtingų bajorų nuo Lucko, bet šeimos tradicijos jį stipriai surišo su Lietuva: jo tėvas žuvo Lietuvos sukilimo kovose 1831 metais, todėl jį augino giminaitė, kurios vyras taip pat žuvo, dalyvaudamas Kosciuškos sukilime 1794 m. Toji giminaitė išpirko jį šeimos sidabro likučiais nuo skaudaus likimo būti paimtam, kaip sukilėlio našlaičiui, į kadetų korpą ir priverstinai tarnauti carui... Vargingai išėjęs vidurinį mokslą, jis įstojo į Peterburgo (šiandien Leningrado) universitetą. Čia jis susiartino su kilusiais iš Lietuvos radikalinių

2) J. Giejsztor, Pamiętniki.

3) Russkaja Starina, 1883 m., cituota iš J. Struś, Ludzie i wypadki 1861-5 r.

Zigmantas Sierakauskas

pažiūrų studentais ir užmezgė ryšius su pažangia rusų inteligentija. Atostogas jis praleisdavo Lietuvoje, kur turėjo progos susipažinti su valstiečių vargais ir pasidaryti jų karštu užtarėju.

Revoliucinės organizacijos pasiųstas į užsienius, turėjo uždavinį ištirti, ar yra galimybės gauti paramos sukilimui, bet jo patriotinė veikla jau buvo kritusi maskoliams į akis — 1848 m. jis buvo suimtas, be teismo sprendimo apkaltas grandinėmis ir pėsčias nuvarytas už Kaspijos jūros į Kirgizų stepes. Čia jis keletą metų praleido sunkiausiose sąlygose kaip paprastas eilinis kareivis tarp pusiau laukinių, žiaurių žmonių. Bet sutikęs keletą tremtinių iš mūsų krašto, ne tik su jais bendravo, bet toliau planavo, kaip išlaisvinti savo tėvynę. Būdamas išsilavinęs, jis greit įsigijo vyresnybės palankumą, pradėjo mokyti karininkų vaikus taip tada madingos prancūzų kalbos. Pagaliau jo vyresnybė jį užtarė, jis atgavo karininko laipsnį ir buvo išsiųstas į Peterburgo karo akademiją, kur savo talentingumu sužavėjo viršininkus.

Jam pavyko susipažinti su rusų liberalais, su karo ministeriu Miliutinu ir kitais žymiais asmenimis. Netrukus jis skiriamas į vyriausiąjį štabą, priimamas augščiausioje draugijoje, net caro rūmuose. Jis drąsiai dėstė savo pažiūras socialiniais klausimais, propagavo baudžiavos panaikinimą — to laiko rusų augštoji visuomenė buvo gana liberališka, — buvo sudaręs baudžiamosios teisės reformos projektą, kuriuo kūno bausmė būtų panaikinama kariuomenėje.

Nors jis ir toliau dalyvavo revoliucinėje veikloje, organizavo studentų tarpe slaptus būrelius, bet valdžia juo pilnai pasitikėjo. 1860 m. ir dar kartą po dviejų metų jis siunčiamas užsienin susipažinti su kitų valstybių karo baudžiamąja teise. Pasinaudodamas savo augštomis pareigomis ir ryšiais, susitiko su žymiais anų laikų revoliucionieriais, kaip Hercenu, Garibaldi. Yra net pasakojama, kad jis buvo priimtas karalienės Viktorijos ir Napoleono III-jo, kuriuos jis informavo apie sunkią tėvynės būklę ir prašė paramos jai išlaisvinti. Visur jis gavo pritarimo ir gražių pažadų...

Grįžęs iš užsienių į Lietuvą 1861 m., jis ilgesniam sustojo Kėdainiuose ir turėjo progos susipažinti su pasiruošimu sukilti prieš rusus. Jis vedė vieno iš veikliausių konspiratorių, Dalevskio, seserį Apoloniją — neilgai pasidžiaugęs asmens laime, nes jau ruošimasis sukilti ėjo visu smarkumu...

Kai 1863 m. sausio mėn. kilo sukilimas Lenkijoje ir pradėjo judėti Lietuva, pas Sierakauską į Peterburgą atvyko sukilėlių komiteto narys Oskierka ir paprašė jį paimti vyriausiąją karo vadovybę Lietuvoje.

"Tuo man atneši mirties sprendimą!" — tarė Sierakauskas, bet pareigas priėmė. Jis kaip tik tuo laiku turėjo vėl komandiruotę vykti į užsienius, tad laisvai atvyko į Vilnių. Iš čia jis nedelsdamas parašė Miliutinui laišką, kuriame pareiškė, kad atsisako savo tarnybos ir stoja į kovą prieš carą. Jis priėmė slapyvardį Dolengos, su sukilėlių komitetu sudarė kovos planą ir išvyko į Kauną įsijungti į aktyvų sukilimą.

Sierakausko planas buvo logiškas ir aiškus: tikėdamasis pažadėtos pagalbos iš užsienių, jis pirmiausiai susirūpino užimti Baltijos jūros krantą, iš kur laukė savanorių legijono ir ginklų, šiaip gi nutarė veikti dviejuose frontuose — rytiniam turėjo vadovauti buvęs rusų karininkas Žviezdovskis, vakariniam — Dluskis.

Sierakausko augštos karinės kvalifikacijos ir jo atvykimas nepaprastai pakėlė sukilėlių nuotaikas. Savanorių būriai sparčiai rinkosi miškuose, iš jų Sierakauskas pats pradėjo formuoti kariuomenę, mankštinti, ruošti kovai.

Ypač pakelta nuotaika buvo Kaunijoje, apie vadą spietėsi valstiečiai, miestiečiai, jauni bajoraičiai ir kunigai. Sierakauskas kantriai ir tėviškai pamokydavo savo karius, laikė griežtą drausmę, bet buvo gerbiamas ir mylimas. Amžininkas jį aprašo: "Pusiau kariškais drabužiais, su kardu ir revolveriu, liesas, vidutinio ūgio, šviesiaplaukis, atrodė žavingai, rimtai ir kartu liūdnai. Visoje jo ugningoje, įkvėpimo ir augštos pasiuntinybės suvokimo kupinoje povyzoje buvo kažkas, lyg skausmo žymė, lyg nelaimės pranašystė".[4]

"Per dvi savaites turėjau 2,000 karių, o po dviejų mėnesių būčiau turėjęs jų 10,000!" — sakė vėliau Sierakauskas rusams.

"Stovykla sudarė spalvingą vaizdą. Saulei tekant kiekvieno būrio vadas, atsivedęs į didelę miško aikštę savo kareivius, juos mankštino, vietoje paprasto signalo naudodamas švilpuką ar garsiai kartodamas įsakymus. Žmonių lauke buvo kaip skruzdėlyne, vadai raiti, įvairūs drabužiai, blizgą dalgiai, voros linksmai šūkauja, jaunimas grįždamas iš pratybų traukia dainas... Arklių žvengimas, vežimų dundėjimas... Maloniausia buvo žiūrėti į valstiečius dalgininkus — vienodomis pilkomis milinėmis, juodomis kepurėmis, odiniais diržais — jie atrodė lyg uniformuoti. Jie noromis ėjo į mankštą, kurią jų instruktorius poetas P. Vivulskis pravesdavo lietuviškai".[5]

Pirmasis Sierakausko dalinių susidūrimas su rusais įvyko ties Raguva, kuri sukilėliams pavyko ir kur jie paėmė karo grobio. Bet balandžio 27 d. juos puolė 3,000 vyrų generolo Ganeckio dalis. Nespėjęs susijungti su atžygiuojančio kunigo Mackevičiaus būriu, Sierakauskas buvo sumuštas ir pats sunkiai sužeistas. Dar vežime gulėdamas davinėjo įsakymus, bet paguldytas Kraštų dvare buvo rusams išduotas ir suimtas.

Kai rusų karininkas, rodydamas į žuvusius kautynių lauke sušuko:

"Žiūrėkite kaip daug nelaimingųjų čia guli!" grandinėmis sukaustytas Sierakauskas atkirto:

"Tai nėra nelaimingieji, tai Lietuvos sėkla, kuri ateity pražydės skaisčiais laisvės žiedais!"

Sierakauskas buvo nuvežtas į Vilniaus šv. Jokūbo ligoninę. Iš čia jis dar parašė laišką Garibaldi ir prašė pagalbos. Į tą desperatišką šauksmą italų didvyris greit atsakė, bet Sierakausko jau nebebuvo gyvųjų tarpe: karo teismas paskelbė jam mirties sprendimą. jo bičiuliai dar bandė suruošti jam pabėgimą, bet Sierakauskas buvo per silpnas leistis laiptais žemyn.

Žinia apie Sierakausko likimą sujaudino ne tik savuosius, bet ir užsienius, net jo bičiulius rusus. Sakoma, kad augštieji rusų dignitoriai ir net pats caras ir carienė prašė Muravjovą nešaudyti Sierakausko, bet žiaurusis generolas atsakęs:

"Aš neliepsiu jo šaudyti, nes jau esu įsakęs jį pakarti".

1863 m. birželio mėn. 15 d. Sierakauskas buvo pakartas Vilniuje, Lukiškio aikštėje. Mirties valandoje jis laikėsi tiesiai ir išdidžiai. Pora dienų prieš tai ten pat buvo pakartas sukilėlių vadas Koliška.

Sierakausko šeima buvo suimta ir tremiama į Samarą Jo žmoną, laukiančią kūdikio, pakeliui suėmė skausmai. Kazokų karininkas, lydėjęs transportą, iškeldino ją iš traukinio, liepė pridengti marška ir pranešė Muravjovui, kad ji mirštanti.

"Miršta ar ne, visvien apkalti grandinėmis ir gabenti į paskyrimo vietą", įsakė generalgubernatorius, — "jei gims berniukas, tebūnie nudėtas, o jei mergaitė, atiduokit į prieglaudą Smolenske".

Kadangi mergaitė gimė už Smolensko, tai išvengė žiauraus likimo, tačiau mažytė mirė tremtyje.

Dabar Lukiškio aikštėje Sierakausko ir kitų sukilėlių egzekucijos vietoje yra paminklinė lenta.

J. Grušas parašė pjesę "Zigmantas Sierakauskas".

LIUDVIKAS NARBUTAS
(1831 - 1863)

Lietuvos istorijos autoriaus, Teodoro Narbuto ir Kristinos Sadauskaitės sūnus, gimė 1831 m. Motinos tėvas buvo Kosciuškos karys. Liudvikas augo tėvynės meilės atmosferoj, kuri viešpatavo jo tėvų namuose. Paruoštas į mokyklą, baigė Lydoje mokslus ir 1849 m. nuvyko į Vilnių tolesnėms studijoms. Ten jis pateko į karštai patriotišką jaunimo sūkurį, įsijungė į slaptus būrelius.

Ir štai atėjo tamsi naktis, kada jaunuolį maskoliai pagrobė ir įstūmė į pūvantį kalėjimą. Teisiamas jis buvo pasmerktas mirt. Bet dėl jauno amžiaus — buvo vos 18 metų — sprendimas buvo pakeistas: gavo 50 rykščių ir buvo atiduotas visam amžiui į "saldotus".

Kai ši žiauri bausmė turėjo įvykti. į Vilnių

4) A. Slivinski, Powstanie styczniowe, 143 psl.
5) B. Limanowski, Historja powstania 1863 r., II t., 279-314 psl.

Paminklas žuvusiems 1863 m. sukilėliams Dubičiuose; paminkle, tarp kitų, iškaltas ir L. Narbuto vardas.

buvo iššaukti tėvai, kurie, kartu su jo draugais buvo priversti stebėti egzekuciją, dėvėdami iškilmių rūbais. Bausmei įvykus, Liudvikas krito tėvams po kojų ir paprašė palaiminimo. Sulinko po to tėvo pečiai, o motina, tamsiaplaukė, grįžo namo visai pražilusi.

Liudvikas, išsiųstas į Kaukazą, apie 10 metų dalyvavo Azijos pasieny kovose prieš gyventojus, gynusius savo žemę nuo caro užpuolikų. Jam teko dalyvauti 90-tyje susirėmimų, buvo 4 kartus sužeistas, po to jau visuomet vaikščiodavo pasilenkęs į priekį. Jis pasižymėjo taktu, drąsa ir greita orientacija, net maskoliai jį gerbė. Po 10 metų, Aleksandrui II įžengus į sostą, jis buvo amnestuotas ir, niekam nesitikint, grįžo į Lietuvą — net karininko laipsniu.

1863 m. Liudvikas vienas iš pirmųjų paskubėjo prie sukilimo tapęs Lydos apskrities sukilėliu vadu. Pirmasis jo būrys tai buvo jo bičiuliai, vaikystės draugai, gimtojo kaimo berneliai. Netrukus prie jo prisijungė kunigas Horbačevskis, o iš Vilniaus atsivedė šimtą jaunuolių dailininkas Andrioli. Liudviko adjutantu buvo jo jaunesnysis brolis Boleslovas, nors jaunas, bet taip pat ryžtingas. Visas jo dalinys turėjo apie 1,000 žmonių. Vadas aprengė juos pilkomis sermėgomis, davė per petį drobinį krepšį, ir jau vasario mėn. būrys ėmė reikštis.

Lietuvos giriose pasigirdo neįprasti garsai. Čia sukilėliai užpuola kariuomenę, čia belaisviai atmušti, kitur vėl gauta iš maskolių karo laimikis — ginklų ar šovinių. . .

Sukilėliai pradingdavo kaip dūmas, kaimai kūrė apie juos legendas.

Maskoliai su prietaringa baime kalbėjo kad šoviniai neima Narbuto, bet kad kiekviena jo kulipka užmuša. Nenoromis ir su baime ėjo prieš jo būrį, o žinodami, kad laukia sunki kova su juo, paskyrė augštą kainą už jo galvą. Ir ko neįveikė rusų kariuomenė, tą padarė išdavimas. Išdaviko vardas slepiamas, nes išdavikas neturi turėti vardo!

Yra Lydos apskrity ežeras Katra, prie jo sena bažnytėlė, tai Dubičiai; už ežero — nepereinami miškai, o juose — senos pilies griuvėsiai. Ten, girioje, Liudvikas stovyklavo, laukdamas maisto iš Dubičių krypties. Vieta buvo saugi. Prie stovyklos galima buvo prieiti tik per lieptą. Šiuo keleliu ir turėjo maistą pristatyti. Sargyba, pasislėpusi tankumynuose, davė ženklą, kad žmonės jau neša duoną. Vadas stovėjo su broliu, Andrioliu ir keliais artimais draugais. Andriolis pastebėjo:

"Perdaug vyrų eina!".

"Užimti pozicijas!", įsakė vadas vien dėl atsargumo, nė nenujausdamas išdavimo, nes prieky ėjo savas pasiuntinys ir rodė kelią.

Vieni ėjo per lieptą, kiti brido per upelį — staiga vienas prisiartino, parodė pirštu ir pasakė:

"Štai Narbutas!".

Pasirodė šautuvai ir Liudvikas krito žemėn sužeistas į krūtinę ir į kaktą. Draugai jį pakėlė ant rankų, užstojo, bet kiekvienas buvo sužeistas, ir aplink vadą bematant susidarė žmonių kūnų užtvara. Dar Liudvikas įsakinėjo ir ragino gintis:

"Elkitės garbingai!", bet dar kartą sužeistas, krito ant sąmanų ir mirė, tardamas žodžius:

"Malonu mirti už Tėvynę"...

Jaunesnysis brolis, sunkiai sužeistas, pateko į nelaisvę ir ilgus metus kentėjo Sibire.

Pusę valandos prieš užpuolimą iš stovyklos išėjo Narbutų sesuo Teodora, kuri gabendavo laiškus į Tautinę Vyriausybę. Ji girdėjo triukšmą, bet, turėdama iš brolio įsakymą "vis eiti į priekį", bėgo namo. Pakeliui, eigulio trobelėje sutiko sužeistą brolį Boleslovą, kuris jai sušuko: "Liudviko jau nebėra!".

Mergaitė susivaldžiusi nuskubėjo pranešti baisią žinią tėvams.

Bet motina jau buvo žinią gavusi, kartu galvodama, kad netekusi pirmagimio, neteko ir dukters. Pamačiusi Teodorą, ji pamanė, kad tai šmėkla...

Maskoliai leido palaidoti užmuštuosius prie Dubičių bažnytėlės. Kaimietės nuprausė lavonus, apvilko savo vyrų marškiniais, paprasti karstai buvo padėti vienas prie kito. Vyrai supylė augštą kapą.

Legendos vis ėjo. Kalbėta, kad Narbutas nežuvo, maskoliai griebėsi ginklo ir ėjo jo ieškoti. Muravjovo įsakymu atvyko totoriai, išardė bažnyčią ir visą kapą, vilkdami lavonus toli per laukus.

Toje vietoje užaugo beržai — tarytum bažnytėlės pavidalo, o liaudis tai laikė stebuklu, įvykusiu ties kankinių kapais.

Muravjovas liepė pašaukti senąjį tėvą ir jam pasakė:

"Žinai, seni, kad tavo sūnus jau nebegyvas?".

"Turiu dar daugiau sūnų", atrėžė nepalaužtas patriarchas.

"Eik šalin, šunie!" — ėmė šaukti Muravjovas.

Kerštas krito Liudviko motinai. Ji buvo išvilkta iš lovos, be drabužių, suimta, grasinama "nagaikomis", pagaliau apaplusi buvo nugabenta į kalėjimo ligoninę, o iš ten — į Sibirą. Iš tremties ji vis tik sugrįžo ir mirė, turėdama apie šimtą metų. Ant jos kapo vaikai padėjo trumpą, bet reikšmingą parašą:

Sūnų Motina

Didvyriškasis tėvas mirė praėjus metams po sūnaus žuvimo, ir žmona, grįžusi iš Sibiro, parūpino ant jo kapo kuklų akmenį su užrašu:

Čia ilsisi Teodoras Narbutas
Lietuvos istorikas

Sesuo naktį pabėgo iš rusų kariuomenės apsupto dvarelio ir ilgai gyveno užsieniuose.

(Helena Soltysowa, W 40-rą rocznicę powstania. Atsiminimai surašyti pagal Liudviko Narbuto sesers Teodoros Mončunskienės pasakojimą.)

Papildomos pastabos: Liudvikas 1861 m. grįžęs iš Kaukazo, vedė ir pradėjo ūkininkauti. Sukilimui prasidėjus, vienas iš pirmųjų stojo į kovą. Jo sumanumas sukėlė didelio rūpesčio maskoliams. Jis sumušė rusų kariuomenę Rudnikų girioje, ties Dubičiais, ties Lakštutėnais. Nazimovas nusiuntė prieš jį sustiprintus dalinius. Išdavė jį miško eigulys. Likęs gyvas Andrioli, nupiešė jo portretą.

JOKŪBAS GEIŠTARAS
(1827 - 1892)

Turtingas Lietuvos dvarininkas, "baltųjų" vadas ir slaptosios dešiniųjų Lietuvos vyriausybės pirmininkas, jis pasižymėjo dideliu demokratiškumu ir mūsų krašto reikalų supratimu.

Ėjęs teisių mokslus Petrapilio universitete, jų nebaigė, bet buvo labai apsiskaitęs ir augštai išsilavinęs žmogus. Nuo 1848 metų ramiai gyveno savo Ignacogrodo dvare prie Kėdainių, atsidėjęs žemės ūkiui ir kultūros darbui. Su savo valstiečiais gražiai sugyveno ir tik prasidėjus baudžiavos panaikinimo reformai, tuoj juos pervedė į činšą, rūpinosi jų švietimu. Kaimietis ne tik buvo kviečiamas į namus, bet jis visiems savo vaikams kviesdavosi juos krikšto tėvais ir būdavo krikšto tėvu gausiems kaimiečiams. Jis svajojo ne tik apie baudžiavos panaikinimą, bet ir apie valstiečių įbajorinimą, kiekvieno dvarininko buvusiems baudžiauninkams suteikiant tą patį herbą. Gal būt, jis tą idėją pasisavino iš Amerikos, kada vergiją panaikinus Vašingtono negrai pasidarė Vašingtonais, Mac Donaldo prisiėmė jo pavardę ir panašiai... Lenkiškai namuose kalbėjęs ir lenkų kultūrą bei literatūrą rėmęs, jis gerbė Lietuvos liaudį ir uoliai rėmė vyskupo Valančiaus blaivybės akciją. Dalyvavo žemės reformos paruošime kaip Kauno gubernijos valdybos valstiečių reikalams narys.

Z. Sierakausko įtakoje jis įsitraukė į konspiratyvų darbą ruošiant sukilimą, bet ilgai jam nepritarė, blaiviai numatydamas jo liūdnas pasekmes. Jaunimo entuziazmo pagautas, jis, tačiau, įsitraukė į sukilimo sūkurį.

Po sukilimo išbuvo dvejis metus kalėjime, jo dvarai buvo nusavinti, o jis pats ištremtas į Sibirą. Išvargęs 12 metų Irkucke, Viatkoje ir kitur, jis grįžo į Lietuvą, bet čia nebeturėjo kur prisiglausti, išvyko į Varšuvą. Čia jis tarnavo įvairiose įstaigose ir daug rašė. Jo atsiminimai suteikia daug įdomios medžiagos apie mūsų sukilėlius ir jų veikimą.

Kautynės Augustavo miške

VYSKUPAS MOTIEJUS VALANČIUS IR SUKILĖLIAI

Vyskupas Valančius su nerimu žiūrėjo į ruošiamą sukilimą abejodamas jo pasisekimu. Kaip ir kiti vyskupai, jis buvo įsakytas drausti patriotines giesmes ir savo laiškais bei žodžiu griežtai sulaikyti kunigus nuo dalyvavimo jame. Tačiau jauni kunigai nuoširdžiai judėjimą rėmė, ir vyskupas diplomatiškai, atsargiai juos palaikė ir globojo. Yra išlikęs mažai žinomas vaizdelis iš jo veiklos sukilimo metu.

"Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius... tyčiomis nuvyko į Vilnių ir Kauną ir, prisidengęs bažnyčių vizitavimu, ilgai čia užtruko, nenorėdamas viešai pasireikšti. Grįždamas iš Kauno į savo sostinę Varnius, Raseinių girioje buvo valstiečių sustabdytas ir klausinėjamas, kaip žiūri jis į sukilimą, ar patartų jiems stoti prieš maskolius. Vyskupas, susirūpinęs ir kiek pagalvojęs, atsakė:

— Dievas liepia ginti savo tikybą nuo kiekvieno, kas jai grasina!

— Tad palaimink mus, Tėve! — sušuko valstiečiai ir visi suklaupė.

Jaunas sukilėlių vadas davė ženklą savo vyrams, buvusiems čia pat tankumynuose. Šie išbėgo į kelią su ginklais ir veliavomis ir suklupo kartu su liaudimi apie vyskupo karietą. Ganytojas turėjo visus palaiminti, tuo lyg duodamas savo pritarimą sukilimui. Jis tik prašė apie tą įvykį tylėti. Ir tikrai, kol Valančius buvo gyvas, niekas jo neišdavė maskoliams.

Tas vyskupo palaiminimas buvo žemaičiams svarbesnis, negu laimėtos kautynės, nes valstiečiai tikėjo, kad sukilimą ruošti įsakė Dievas".

J. Strus (Savicki), Szkice powstania 1863 r.

LIETUVOS MOTERŲ VAIDMUO SUKILIME

1863 m. sukilimas neišlaikė mums moterų — kovotojų vardų. Bet jų vaidmuo buvo labai didelis. Karštos patriotės ir giliai religingos, jos drąsiai ėjo ryšininkių ir žvalgų pareigas, slapstė dokumentus, slaugė sužeistuosius, nešdavo sukilėliams maistą į miškus ir kalėjimus — lygiai val tietės, kaip ir dvarininkės, — rodė tikrą, tylų, beatodairinį heroizmą. Pasiaukojančios ir išradingos, jos mokėdavo mėtyti pėdas ir klaidinti tardytojus, o suimtuosius paguodos žodžiais lydėdavo į kalėjimą, tremtį ar mirtį, atiduodavo paskutinį patarnavimą nuplaudamos žuvusiųjų kūnus, aprengdamos juos ir palaidodamos.

Jų buvo tūkstančiai — tai šventi, nors, deja, pamiršti, vardai.

1863 m. svarbesnių kovų su rusais vietovės

1863.II.2

P i l v i š k i a i (Ąžuolų Būda, Naujoji Būda, "Czysta Buda"). Nuo sausio 27 d. mokytojas iš Marijampolės Žukauskas formavo sukilėlių būrį. Susijungęs su kitais vadais ir turėdamas 130 savanorių, vasario 2 d. susidūrė su maskoliais, kuriuos atvedė vokietis smuklininkas. Žuvo 22 sukilėliai, kiti išsislapstė.

II.6.

T r a k a i. Jau nuo vasario 6 d. sukilėliai pradėjo veikti apylinkėse, atmušdami rekrūtų partijas. Trakų aps. rusų komendantas gen. Plaksin, sužinojęs apie sukilėlių pasirodymą, vasario 10 d. liepė šaudyti iš patrankų ties Jėznu. Iš ryto buvo pastebėta, kad daug medžių miške sukapota, bet nei vienam sukilėlių nepataikyta, nes šie spėjo pasitraukti.

III.9.

R u d n i k a i. LiudvikasNarbutas buvo Vimbergo užpultas ties Merkiu, bet jis rusus sumušė, laimėjo ginklų ir karo medžiagos.

III.22.

M i t k i š k i a i. Šiame dvare, kuris priklausė Gurskiui, susirinko 54 jaunuoliai iš Vilniaus (jų tarpe buvo ir dailininkas Andrioli). Prie jų prisijungė dar keli sukilėliai, visi buvo pavargę, norėjo pailsėti, bet vakare juos užpuolė rusai. Žuvo 16 žmonių, kiti pabėgo, Andrioli susijungė su L. Narbutu.

III.27.

N a u j a b i r ž ė. Kunigo A. Mackevičiaus būrys kovėsi su 4 rusų pėstininkų kuopomis ir su vienu kavalerijos eskadronu.

III.29

A u k š t a d v a r i s, 14 km. į pietryčius nuo Ariogalos. Čia veikė Boleslovas Koliška, kovo 21 d. pradėjęs sukilimą tarp Panevėžio ir Čekiškės. Kovo 29 d., turėdamas 400 sukilėlių, jis susijungė su kun. Antano Norvaišos daliniu, į kurį valstiečiai masiniai ėjo. Jie netikėtai užpuolė maskolius, bet buvo priversti pasitraukti į miškus, netekę 16-kos žmonių.

IV. I.

K a z l ų R ū d a. Čia Valerijus Kaminskas rinko būrius jau kovo vidury, pas jį atvyko buvęs rusų armijos karininkas Leonas Kulčickis ir pradėjo energingai tvarkyti apie 200 savanorių, daugiausia buvusių kariškių, valdininkų, miestiečių ir keletą jaunų bajoraičių. Balandžio 1 d. įvyko susidūrimas su rusais, kuris truko apie valandą. Rusai neteko penkių užmuštų, sukilėliai — tik vieno. Kautynėms vadovavo pulkininkas Aleksandras Andruškevičius. Jis susirėmė su maskoliais ties Lokaičiais (?) ir Zapyškiu, kur 200 sukilėlių kovėsi su dviem su puse kuopų pėstininkų ir 120 pasienio sargybos vyrų. Sukilėlių žuvo 15, jų tarpe ir Kulčickis. Andruškevičius išvyko į Seinų apylinkes.

IV. 1.

L e n č i a i, Krakių apylinkėje. Čia veikė sukilėliai Ciskevičius (Kilinskis), Šulcas, dr. Šilingas, Kurnatauskas. Kai susirinko apie 800 žmonių, vadu buvo išrinktas Tomas Kušleika (Borkūniškio dvaro savininkas). Šiame daliny reiškėsi valstietis Adomas Bitė.

IV. 7.

T y t u v ė n a i. Susidūrimui su rusais vadovavo Zigmantas ir Povilas Citavičiai. Kai sukilėliai liko išblaškyti, valstietis Puidokas surinko 30 žmonių ir juos atvedė pas Kušleiką.

IV. 21

G y n i a t ė n a i (Ukmergės aps., 20 km. į pietus nuo Panevėžio, Raguvos miškuose). Zigmantas Sierakauskas, susijungęs su Koliška ir kun. Mackevičium, turėdamas apie 300 žmonių, stovyklavo ties Gyniatėnais. Čia įvyko karštos kautynės su rusais, kuriose atsižymėjo žemaičiai dalgininkai. Žuvo 40 rusų, apie 60 buvo sužeista. Sukilėliai nustojo tik 2 užmuštų, paėmė priešo gurguolę.

Čia pat Raguvos miškuose pasižymėjo kun. A. Mackevičius.

IV. 25-27

M e d e i k i a i. (prie Biržų). Sujungtus Sierakausko ir Koliškos dalinius sumušė gen. Ganeckis.

IV. 26.

Panevėžio aps. Komaro ir Karpiaus dvarų miškuose kun. A. Mackevičiaus daliniai susidūrė su rusais.

V. 3.

K m a j a i. Kunigas Mackevičius kovėsi su rusais.

V. 4.

R o k i š k i s. Kunigas A. Mackevičius turėjo susidūrimą su rusais.

V. 5.

D u b i č i a i (39 km. nuo Valkininko), Liudvikas Narbutas susidūrė su dviem rusų kuopomis, Timofejevo vadovaujamomis. Kautynės buvo labai karštos, Narbutas, sužeistas į kojį, drau-

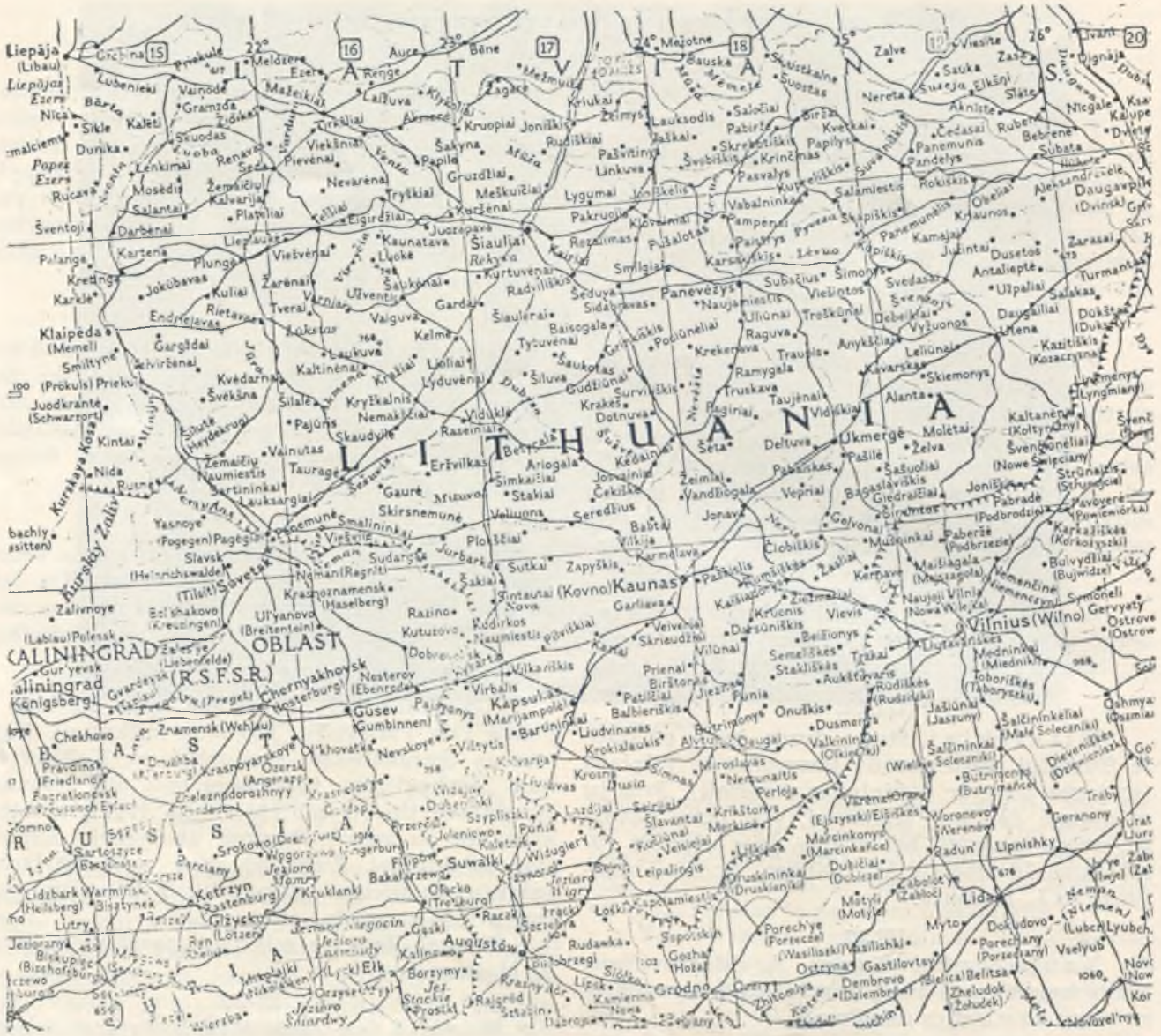

Orientacinis Lietuvos žemėlapis

gų nuneštas į šalį, gavo dar vieną kulką, kuri jį mirtinai sužeidė. Žuvo dar apie 12 sukilėlių, 25 sužeistieji pateko į nelaisvę.

V. 7.

M e d e i k i a i. Didelės kautynės. Dalyvavo Sierakauskas, Povilas Vivulskis, narsiai vadovavęs dalgininkams. Vilniaus generalgubernatorius Nazimovas įsakė generolui Ganeckiui sekti Sierakauską, kuris kaip tik buvo atrėmęs Merlino dalinį ir įsitvirtinęs miške, laukdamas kun. Mackevičiaus.

V. 8.

G ud i š k is. Ganeckis paskubėjo Merlinui į pagalbą. Prasidėjo kova. Sierakauskas sužeistas dar keliaklupsčias po medžiu vadovavo, bet netrukus sukilėliai sumišo. Mackevičius atvyko jau pervėlai, ir, nežinodamas padėties, neveikė. Sierakauskas perdavė vadovavimą Liaskovskiui ir buvo išneštas iš kovos lauko. Žuvo majorai Antonievičius ir Žarskis, Vivulskis pateko į nelaisvę ir mirė kalėjime 1864 m. Apie 200 sukilėlių buvo užmušti ir sužeisti.

V. 9.

S n u r k i š k i a i (Skrobiškis, Staviškis apie Biržus). Liaskauskas rinko išblaškytus ties Gudiškiu sukilėlius, apie rytą užėmė poziciją ties Skrabiškiu ir prie Smurkiškio palivarko. Per pietus jį rusai užpuolė. Pasidarė sąmyšis. Siera-

kauskas, gulėjęs vežime, davė įsakymus, bet kareiviai traukėsi. Veltui kun. Mackevičius ragino savo dalgininkus gindamas vežimus su keliolika sužeistųjų. Laskauskas nurodinėjo besitraukiantiems kryptį, tuo tarpu kitoje pusėje maskoliai varė Mackevičiaus būrį Kuršo link. Tą pat naktį rusai paėmė į nelaisvę Sierakauską, Kolišką ir kitus Kraštų dvare.

Laskauskas su 400 sukilėlių susijungė su kun. Mackevičium ir apie Paberžę netrukus vėl turėjo apie 1,000 žmonių.

V. 21.

T r y š k i a i. Jonas Stanevičius (slapyvardė Pisarskis) su 366 žmonėmis laikėsi čia laukdamas žadėtos pagalbos iš laivo ir vengė susidūrimo su priešu. Bet rusų kapitonas Rousseau ir pulkininkas Fischer iš Telšių juos iš visų pusių apsupo. Stanevičius skubiai stojo į kovą, suformavęs iš šaulių ir raitelių keturkampį, nors raitelių arklius paleido. Vidury tos rikiuotės stovėjo pats Stanevičius su 40 geriausių šaulių tikslu apsaugoti kitus užpultuosius. Kautynės truko keletą valandų be žymesnių nuostolių. Keletą kartų Stanevičiui su nedideliu būriu pavyko prasimušti iš apsupimo, bet, negalėdamas visų sukilėlių išvesti, turėjo laikytis vietoj. Tik popiet, netekęs 48 žmonių, su visu daliniu jis prasimušė ir pasitraukė į miškus Telšių aps.

V. 21.

L a b a n o r a s. Čia vadovavo Albertinskis su 80 žmonių, susijungęs su Kaspero Maleckio (Kasperavičiaus) būriu, 300 savanorių, daugiausia valstiečių nuo Ukmergės. Jis susidūrė su 3 rusų pėstininkų kuopomis, 30 šaulių ir 100 kazokų ties tiltu per Minčią. Žuvo 10 sukilėlių, 5 buvo sužeisti ir 8 paimti į nelaisvę, bet sukilėliai paėmė karo laimikį.

V. 23.

B ū d a (Augustavo srity). Čia veikiantį Suziną užpuolė maskoliai šaudydami iš patrankų ir padegę ūkininko sodybą, kad dūmai juos pridengtų. Sukilėlių pusėje veikė dalgininkai. Maskoliai turėjo didesnių nuostolių, negu sukilėliai.

VI. 2.

U ž v e n t y s. J. Stanevičiaus ir Paulino Bagdonavičiaus (slapyvarde "Niečuj") būriai su-

Kautynės su maskoliais Kazlų Rūdoje

sijungė su Liaskovskiu. Įvyko nedidelis susidūrimas su rusais.

VI. 6.

Tytuvėnai. Stanevičius turėjo susidūrimą su priešu.

VI. 9.

Varnionys. Kušleika, Bičiui ir Puidokui nuėjus Šiaulių link, su 200 žmonių slapstėsi giriose. Įvyko kautynės, po kurių Kušleika turėjo trauktis, betgi tuo tarpu rusus iš užpakalio užpuolė Adomas Bitė.

VI. 20.

Alytus. Birželio 13 d. Suzino vadovaujami sukilėliai pajudėjo geležinkelio linija Kauno link, bet juos ėmė spausti 5 pėstininkų kuopos su 2 patrankomis ir 2 gusarų eskadrais. Ties Punia Suzinas perėjo Nemuną ir pasuko Augustavo pusėn. Suzinas, paslėpęs savo sukilėlius prie upės, apšaudė maskolius, kurie po valandos neteko 3 kazokų ir vieno karininko. Suzinas pasitraukė link Seirijų.

VI. 22.

Draginiai (6 km. į rytus nuo Papilės). Susidūrimas su rusais.

VII. 6.

Tryškiai. Didesnis susidūrimas su maskoliais.

VII. 12.

Madraga (?), 16 km. į pietvakarius nuo Tryškių. Stanevičius, pasitraukęs nuo Tytuvėnų Kuršo link, pasisuko atgal, norėdamas paimti ginklų Raseinių apylinkėse, susitiko su Bitės daliniu ir turėjo atremti maskolius.

VII. 21

Kazlų Rūda. Sukilėliams pasitraukus nuo Zapyškio, apie Kazlų Rūdą valstietis Špokas rinko savanorius. Su juo susijungė Telesforas Nieškoc (Antanas Budrys). Špokas narsiai veikė apie Marijampolę, kenkė priešui vadovaudamas keliasdešimčiai valstiečių. Liepos 21 d. rusai jį sumušė, žuvo 12, 4 buvo sužeisti, bet patys maskoliai pabėgo.

VIII. 15.

Mažuoliai (Pašušvio valsčiaus kaimas 12 km. į šiaurę nuo Baisogalos). Rugpjūčio pradžioje A. Bitė, sužinojęs apie praeinantį priešo dalinį, įtraukė jį netikėtai į kovą. Vėliau, iš patekusio į sukilėlių rankas pranešimo sužinota, kad per susidūrimą žuvo 20 maskolių ir keli buvo sužeisti. Bitė čia turėjo tik 40 raitelių.

X. 5.

Tirkšliai. Bagdonavičius su Dembskiu buvo netikėtai priešo užpulti ir išblaškyti. Dembskis raitas pasitraukė, bet Bagdonavčiius pateko į nelaisvę ir gruodžio 28 buvo sušaudytas Šiauliuose.

X. 27.

Noteniškiai (apie Šiaulius). Bitė, turėdamas vėl apie 150 pėstininkų ir apie 20 raitelių, užpuolė dragūnų pulko dalinį, lydėjusį iš Šiaulių transportą į Kauną. 6 rusai buvo nukauti. Bitė paėmė gurguolę, pats neturėjo nuostolių.

XI. 26.

Lebeердžiai. Čia įvyko paskutinė kun. A. Mackevičiaus kova. Ilgai priešinęsis rusams, dar iš čia sugebėjo pasitraukti.

Tai tik svarbesnieji susidūrimai. O kiek jų buvo dar užregistruotų ir nežinomų... Kai žuvo Narbutas, Sierakauskas, dar sukilėliai narsiai veikė, bet, pasitraukę į miškus, vis mažiau reiškėsi. Bet dar per visą rudenį ėjo desperatiškos kovos apie Tytuvėnus, Šilalę, Rietavą, Šiluvą, Krakes, Josvainius ir daugelį kitų vietovių...

Pagal J. Zielinski, Spis chronologyczny i alfabetyczny bitew i potyczek 1863-4 r.

Nežinomi ir užmiršti sukilėliai

Praėjo 100 metų nuo didžiosios tragedijos — paskutiniojo ginkluoto sukilimo Lietuvoje prieš rusų carą. Ne be reikalo dabartinis lenkų rašytojas Dobračinskis savo romaną apie Romualdą Traugutą, žmogų iš Lietuvos, sukilėlių vyriausybės galvą, pavadino "Penktasis aktas". Suprask: kai tik maskolius uždėjo savo leteną ant mūsų krašto, *kiekvienos kartos jaunimas* stojo į kovą su pavergėju. Pirmą kartą patriotiškumas dar miglotai prasiveržė per Baro konfederaciją 1768 m. Pakėlę ginklą buvo sutriuškinti ir šis pirmasis aktas pasibaigė pirmuoju Lietuvos Lenkijos valstybės padalinimu, įvykusiu 1772 m. Antrą kartą jaunimas jau sąmoningai sukyla prieš pavergėją Tado Kosciuškos ir Jokūbo Jasinskio vadovybėje — sekė vėl katastrofa — galutinis valstybės padalinimas ir visiška krašto okupacija. Trečiasis aktas — Napoleono žygis į Rusiją 1812 m. Atgijo viltys atgauti nepriklausomybę, kariai dėjo savo galvas ties Smolensku, Maskva, Berezina... Nepoleono pralaimėjimas grąžino okupaciją. Ketvirtą aktą sudaro 1830-31 m. sukilimas, kada dar nespėta pamiršti neįvykdytų svajonių, kada karštuoliai nepasiruošę sukilo prieš milžiną, slegiantį kraštą. Vėl pralaimėjimas, persekiojimai, okupacinės valdžios pasunkėjimas...

Paskutinį, penktąjį, aktą sudaro 1863 metų

sukilimas, į kurį stojo subrendusi karta, gimusi jau nelaisvėje. Taip pat neparuoštas ir desperatiškas buvo ir šis jų bandymas nusikratyti maskolių ir todėl dar skaudžiau sutryptas.

Kas buvo tie pasiryžėliai, degę šventa tėvynės meilės liepsna? Jų buvo tūkstančiai! Bet tik vadų vardai ir žygiai ištirti, aprašyti. Eilinių dalyvių auką išlaikė žodinė šeimų tradicija. Bijota apie juos pasakoti kol valdė caras. Tik užsieniuose spausdintuose veikaluose kai kurie vardai drąsiau paminėti. Šiandien jau yra išmirę beveik visi tie, kurie iš savo tėvų, giminių, dalyvių girdėjo tuos pasakojimus, o spauda išsklaidyta, maža kam beprieinama. Pasauliniai karai su jų audromis ir dar baisesnėmis tragedijomis baigia nuslopinti prisiminimus. Dingsta, kaip upės vanduo dykumos smėly žygiai, kruvinos aukos, didvyriai...

Šimto metų sukaktis sudaro progą juos prisiminti, atgaivinti pamirštus vaizdus, ištraukti iš archyvų dulkių į dienos šviesą. Archyvai — ten, už geležinės uždangos. Bet mes čia, laisvajame pasaulyje, galime dar kai ką parinkti, nes mūsų kartai pasibaigus, jaunoji visiškai nepajėgs padaryti to, kas mums dar įmanoma.

Kiekvienas iš mūsų, vyresnės kartos lietuvių, dar saugome kai kurias tradicjias apie buvusius sukilimo dalyvius — o kurioj šeimoj jų nėra buvę! Rašykime, ką atsimename, spausdinkime tai, kad nors likusias nuotrupas išsaugotumėm!

Yra išleisti buvusių sukilėlių sąrašai iš rusų oficialių dokumentų, tai, tarpe kitų, "Alfavitnyj spisok poličeskim prestupnikam po sudu prav sostojanija imuščestva koich podležat konfiskacii s kazny po 1.X.1864 g.", pridėtas knygoje S. Zelenskio "Bitwy i potyczki 1863-4 r.", Rappersvill, 1913. Įvairiuose atsiminimuose daug vardų išbarstyta. Lietuvių Enciklopedija kruopščiai renka žinias apie sukilėlius — tai didelis ir brangus darbas. Joje rasime ne vieną vardą ir čia paduotame sąraše paminėtą, — bet gal kas apie juos daugiau ką žino?

Štai minėto sąrašo lietuviškos pavardės (galėjo būti čia išvardintų sukilėlių tarpe ir lietuvių nelietuviškomis pavardėmis — jie išleisti): Aleksandraitis, Ambrozevičius, Andruškevičius Aleksandras, Bialozoras Vincentas, Bičius (Adomas Bitė?), Bilevičius, Birela, Budrys Antanas (slapyvardė Nišoks), Citavičius Povilas, Daukša, Daugaila, Eitminavičius, Goštautas Boguslovas, Gedgaudas, Gromeika, Geistaras, Jagminas, Jagelavičius, Juodka Jonas, Kolupaila Česlovas, Koliška Boleslovas ir Feliksas, Koreva Kletas, Kuleša A., Kupstys (Kupšč), Kušleika Tomas, Lukošiūnas Kazimieras, Narbutas Liudvikas, Puidokas, Skirmantas Tomas, Šungaila, Sirtautas, Šemeta, Šukšta.

Bet štai ir atsitiktinai surinktos žinios:

Dirmantaitė - Jankevičienė Valerija, kilusi iš Lietuvos bajorų nuo Vilniaus, slaugė sužeistuosius, ruošė tvarstomąją medžiagą, jos brolis *Adomas Dirmantas* vadovavo sukilėlių būriui, laimingai išlikęs gyvas, emigravo į JAV (pasakojo Vytautas Žukauskas iš Čikagos).

"Nepriklausomos Lietuvos" redaktorius J. Kardelis rašo, kad jo senelė prisimindavo sukilimą, apie jį pasakojusi, jo uošvė nešdavusi sukilėliams maistą, pačiam tekę dar kalbėtis su sukilimo dalyviais Bilaišių kaime, Dusetų valsčiuje (reiktų surašyti ir paskelbti!).

P. Šveikauskas iš Bostono rašo: "Esu girdėjęs iš motinos ir kiek iš senelio, kuris mirė, berods, 1912 m. turėdamas virš 100 metų... ir pabėgo į Ameriką, ten gyveno ilgus metus ir vėliau grįžo su savo brolio, legaliai išvykusio į užsienį, pasu. Prieš mirdamas pasakė, kad jo tikras vardas yra Leopoldas ir prašė šiuo vardu mišias užpirkti... Motinos giminė, kun. Mykolas Viršila (senesnis, nes jo brolvaikis, irgi kun. Mykolas Viršila, mirė 1908 m.), buvo po sukilimo ištremtas ir vėliau grįžęs.

Broliai inžinieriai Veitai Pittsburge turi atsiminimų apie savo šeimos nukentėjusius dalyvius.

Sofija Matusevičiūtė Petkevičienė, Tado Petkevičiaus motina, nešiodavo sukilėliams maistą į mišką, buvo ryšininkė.

Ona Prialgauskienė, Bugių dv., Viekšnių vlšč. valstietė, būdama penkiolikos metų mergaitė, taip pat nešiodavo maistą sukilėliams.

St. Santvaras, paskelbęs spaudoje kiek žinių apie savo senelį, dar prideda: "Žinau, kad jis dalyvavo sukilime, kad iš jo buvo atimta sodyba, kurią iki nepriklausomos Lietuvos dienų valdė Seredžiaus dvarininkas Žilinskas, kad nuomavo Pikčiundvarį ir ten augino savo šeimą. Mama nekartą man senąją sodybą rodė ir tyliai apie ją kalbėjo.

1863 m. sukilime aktyviai dalyvavo *Bukauskų šeima.* Penkios dukterys buvo už tai kalinamos Daugpilyje, vienas sūnus žuvo ties Biržais, antras — ištremtas į Sibirą, du emigravo į užsienį. Vienas iš jų, Dluskio-Jablonskio būrio sukilėlis Genrikas Bukaitis-Bukauskis, išbėgęs į Švediją, ilgainiui tapo žinomu antikvaru bei muziejininku.

Bukaitis atsisakė Bakūnino pasiūlymo priimti Švedijos augštuomenės pašalpą, skiriamą politiniams emigrantams iš Rusijos. Jis pradėjo tarnauti antikvarinėje firmoje Stockholme, o vėliau pats ėmė verstis istorinių ir buitinių

retenybių, senų knygų bei meno dalykų prekyba. Jis dirbo Šveicarijoje Rapersvilio muzėjuje, kurį buvo įsteigęs V. Plateris vienoje pilyje arti Zuericho Lietuvos ir Lenkijos senienoms rinkti. Po Platerio mirties Bukaitis buvo to muzėjaus direktorius. Vėliau jis grįžo į Stockholmą ir čia tapo plačiai žinomu antikvaru. Jam išleidus 100-jį savo knygų katalogo numerį, švedai tą faktą paminėjo iškilmingu jubilėjumi.

Bukaitis visur pabrėždavo savo lietuvišką kilmę, šelpdavo iš Lietuvos kilusius studentus, ragino jam siųsti eksponatus, kuriuos saugojo Rapersvilio muzėjuje ir surašė testamentą, kad tie jo rinkiniai būtų grąžinti į Lietuvą, jei atgaus laisvę.

Sukilėlis Jonas Daugirdas (1844-1863) buvo kilęs iš kuklios žemaičių bajorų šeimos, kuri, tačiau, savo įkūrėju laiko Vytauto Didžiojo maršalą Daugirdą. Giminės lizdas buvo jau nuo 15-jo amžiaus Senasis Dvaras, Vosyliškio parapijoje, Lydos apskrity. Jono senelis Antanas jį likvidavo ir nusipirko dvarą Žemaitijoje, tarp Viekšnių ir Laižuvos savo vardu, Antanavu, jį pavadinęs. Jis čia pastatė tvirtus, kad ir medinius, namus, ūkio trobesius, taip pat ir Bugių palivarką, kurį perleido sūnui Rainoldui. Centrą paveldėjo antrasis sūnus Aleksandras, buvęs Vilniaus žemės banko direktorius, o trečiasis, Adomas, įsikūrė netolimame Klišių dvare, gavęs jį pasoga per žmoną Bagdanavičiūtę. Jiedu turėjo keletą vaikų, iš kurių viena duktė ištekėjo už Bilevičiaus ir buvo motina Sofijos Zubovienės ir Onos Narutavičienės, Lietuvos nepriklausomybės signataro žmonos. Vienas sūnus, Adomas, vėliau paveldėjo Klišius, o kitas — Jonas — tapo 1863 m. sukilimo dalyviu.

Jonas, baigęs 1861 m. Šiaulių gimnaziją, įstojo į Maskvos universiteto gamtos matematikos fakultetą, bet sekančiais metais persikėlė į Petrapilį. Imperijos sostinėje tada veikė slapti revoliuciniai būreliai, į kuriuos jaunimą iš Lietuvos uoliai traukė Zigmantas Sierakauskas ir kiti. Matyti, jų įtakoje jaunasis Daugirdas, Jasiu vadinamas, jau 1863 m. kovo mėn. įstojo į Jono Stanevičiaus sukilėlių būrį, kuris formavosi Biliūniškių miškuose. Apie jo veiklą neliko žinių. Jis buvo paimtas nelaisvėn ir rusų pakartas ant ąžuolo prie Tryškių.

Jasiaus dalyvavimas sukilime šeimos buvo laikomas didžiausioje paslaptyje. Šeima nenukentėjo. Bet tradicija, supusi Joną kankinio aureole, išliko. Išliko tvirtas įsitikinimas, kad jaunasis idealistas ėjo į kovą vieno troškimo vedamas — nusikratyti maskoliu okupantu.

Išsisaugojo pasakojimas, kad jo motina, sužinojusi apie sūnaus mirtį ir palaidojimo vietą, vyko nakties metu slapta prie Tryškių, kur sukilėliai buvo palaidoti bendrame kape. Lavonas buvo atpažintas tik iš šilkinių marškinių, kuriuos motina buvo davusi sūnui išeinant į kovą, nes visi užmuštieji buvo žiauriu būdu sukapoti...

Sukilėlio kūnas buvo slapta atvežtas namo, į Klišius, ir patylomis palaidotas sodo gale, ant kapo pastatytas kryžius — medinis, kaimo menininko papuoštas liaudies ornamentais. Buvo paleistas gandas, kad ten ilsisi pakely rastas numiręs elgeta. Dar prieš I-jį Pasaulinį karą, berods, per Vėlines, prie kapo būdavo laikomos pamaldos.

Paskutinis iš Daugirdų, ūkininkavęs Klišiuose, Adomas, jūrų kapitonas, buvęs karo laivo "Smetonos" ir vėliau Klaipėdos uosto kapitonas, anksčiau minėto Adomo sūnus, pasakojo, kad kartą, apie 1928 metus, į Klišius atėjęs vienas senas žmogus ir prisistatė kaip buvęs jaunystėje Jono Daugirdo tarnas. Maloniai šeimininkų priimtas, apdovanotas ir pavaišintas, pra-

K. Bagdonas, 1863 m. sukilimas (detalė), — bronza

dėjo plačiau pasakoti apie senus laikus. Prieš sukilimui prasidedant, jis buvo su savo ponu, tada studentu, Vilniuje. Grįžo su juo į Klišius ir iš vakaro gavo skubų įsakymą paruošti ginklus ir arklius. Tačiau jam nebuvo pasakyta, kuriuo tikslu tai daroma. Aušiant jiedu iškeliavo Tryškių link. Vieno mūšio metu Jasis buvo užmuštas, o pasakotojas pabėgęs.

Smagiai viešnagėje išgėręs senis prisipažino, kad vėliau jis susidėjęs su ruskiais ir padėjęs jiems sekioti sukilėlius, už ką gaudavo atlyginimo po vieną ar po pusę rublio už kiekvieną sukilėlį...

Jono pusbrolio Kazimiero buvusi auklė Ona Prialgauskienė, Daugirdų šeimos mylima Onušėlė, kuri dar piemene būdama nešiojo sukilėliams iš Bugių maistą į mišką, šitaip apie Joną atsiliepė (nors visad labai nenoromis, kad ir kalbinama, apie sukilimą užsimindavo): "Geras ponaitis buvo Jasius, gaila, kad nuėjo į tą ponų karą"...

Tryškių apylinkėje dar prieš II-jį Pasaulinį karą buvo rodomas senas ąžuolas, prie kurio buvo nukankinti Jasius ir jo draugai sukilėliai, o palei vieškelį, prie Santeklių, dar stovėjo kryžiai, ženklinę nežinomų sukilėlių kapus.

1863 m. sukilimas ir Jungtinės Amerikos Valstybės

Sukilimas, tiek skaudžių aukų pareikalavęs ir tiek sunkiai mūsų kraštui atsiliepęs, niekad nebūtų prasidėjęs, jei Napoleono III-jo Prancūzija, karalienės Viktorijos Anglija ir kitos šalys nebūtų žadėjusios mūsų patriotams emigrantams pagalbos. O jiems rūpėjo ne mūsų nelaimė, bet savi reikalai, siekimas nusilpninti Rusiją... Tarptautinei būklei susikomplikavus gal pradžioje ir nuoširdžiai sumanytoji pagalba pasibaigė iš jų pusės gražiais žodžiais ir keliais diplomatiniais draugingumo žestais.

Prūsija iš karto atvirai palaikė Rusijos vyriausybę, pabrėždama, kad sukilimo malšinimas yra pačios Rusijos vidaus reikalas. Kai tik Poznanės srities ir Galicijos lenkai prisidėjo prie sukilimo, Otto von Bismarck įsakė generolui Alvensleben susitarti su rusais ir sudaryti militarinį kordoną, kad bėgantieji į Prūsus sukilėliai būtų bendromis jėgomis sulaikomi.

Negailestingas sukilėlių likvidavimas šaudant juos, plakant iki mirties, tremiant į Sibirą turėjo būti akivaizdinė pamoka kitiems dalyviams. Bismarkui nerūpėjo moralinė klausimo pusė ir viso pasaulio pasipiktinimas. Kai Prancūzijos ir Anglijos vyriausybės bandė užstoti sukilėlius nedrąsiomis notomis, reiškiančiomis protestą prieš rusų žiaurumus, jų intervencija čia ir sustojo. Austrija pilnai pritarė Prūsijos politikai.

Visų akys buvo nukreiptos į Jungtines Amerikos Valstybes. Dar gyvas buvo atsiminimas apie Tado Kosciuškos, Kazimiero Pulaskio dalyvavimą nepriklausomybės kovose, dar Amerika švietė laisvės kovotojams savo kilniu pavyzdžiu.

JAV piliečiai, ypatingai katalikai, labai jautriai atsiliepė į pagalbos šauksmus iš užjūrių. Visoje Amerikoje ėjo masiniai susirinkimai, šimtai tūkstančių žmonių reiškė užuojautą skriaudžiamiesiems, visur buvo karštai kalbama apie reikalą jiems padėti, buvo rašomos rezoliucijos, renkamos aukos. Susidarė specialus komitetas Lenkijos - Lietuvos sukilėliams remti. 1863 m. rugsėjo mėn. Senato užsienių reikalų komisijos pirmininkas senatorius Charles Summer pusiau oficialiai palaikė susidariusią nuotaiką savo tada išgarsėjusia kalba.

Tačiau nepaisant visos užuojautos ir energingos veiklos, Amerikos visuomenė tada buvo perdaug įsigilinusi į savo vidaus santykius ir skaudulius, nes ten kaip tik visu įkarščiu ėjo pilietinis karas. Dauguma šiaurės amerikiečių rūpinosi turėti savo pusėje Rusiją, tad daugiau linko į tą galingą valstybę, negu į maištaujančias prieš ją tautas. Eiliniam piliečiui padėtis Amerikoje atrodė visai panaši į situaciją Rusijoje. Kaip čia, taip ir ten, vyriausybės turėjo kovoti su norėjusiomis nuo jų atsiskirti krašto dalimis. Tam įsitikinimui pagrindą sudarė Rusijos užsienių reikalų ministerio A. Gorčakovo nota, nusiųsta į Vašingtoną 1861 m. liepos mėn., kuria jis patvirtino Rusijos paramą unijai kovoje su pietų konfederacija ir kurioje jis išdėstė apie būklės panašumą Amerikoje ir Rusijoje. Trumpai suglaudus, notos turinys buvo maždaug šitoks: mes jus remiame, nes mums gresia revoliucija Lenkijoje, kaip jums — pietų valstybių sukilimas. Mes esame pasiruošę be atodairos sutriuškinti mūsų maištininkus, lygiai kaip jūs — pietiečių neklusnumą. Nes, lygiai kaip jūs laikote pietines valstybes savo krašto integraline dalimi, taip ir mes žiūrime į mūsų vakarines teritorijas kaip į iš seno Rusijai priklausančias žemes.

Prezidento Linkolno būklė buvo nelengva. Jis neturėjo, anot Summerio, daugiau jį remian-

čių valstybių Europoje, kaip tik mažytę Šveicariją. Su Anglija ir Prancūzija seni konfliktai dar nebuvo pamiršti, abi imperijos vis tebesistengė sustabdyti JAV augimą. Amerikai tad trečiojo Europos galiūno, Rusijos, pagalba buvo labai reikalinga.

"Valstybės departamentas neturėjo nei sentimentų, nei religinių palinkimų ir jis sekė kursą, kurį diktavo grynai savi interesai. Kai Prūsija du kartu kvietė JAV prisijungti prie tarpininkavimo ir pagalbos Lenkijai, sekretorius Seward mandagiai nuo to atsisakė. Mes laikomės tradicijos nesikišti į Europos konfliktus nei vieni, nei kolektyviai. Mes tikrai atrodytume neprotingi, jei padėtume Lenkijos sukilėliams, tuo tarpu kai patys kovojame su mūsų pietų valstybėmis".*

JAV nerėmė mūsų sukilėlių ne dėl meilės Rusijos carui, bet todėl, kad jų pačių reikalas vertė jieškotis draugystės su Rusija. Net Seward rūpinosi, kad Rusijos užsienių reikalų ministerija gautų susirašinėjimo su kitomis valstybėmis raštų nuorašus, už ką pastaroji buvo labai dėkinga.

Londono "Times" (1863 spalio 15) rašė:
"... daugeliui britų atrodo, kad priespaudėjas Linkolnas galįs tiesiai žiūrėti į akis priespaudėjui Aleksandrui II-jam, nes abu jie gavo gražios progos atsisakyti nepageidaujamos intervencijos. Aleksandras II paleido baudžiauninkus, bet pavergė Lenkiją. Linkolnas bandė suteikti laisvę juodukams, o pavergė baltuosius pietuose".

Rusijos palankumas šiaurinėms JA Valstybėms Secesijos karo metu buvo tęsinys jos tradicinės politikos — remti Ameriką prieš Anglijos galybę.

Rusijos vyriausybė ir jos valdantieji sluogsniai nekentė demokratijos, bet, rūpindamiesi išlaikyti politinę jėgų pusiausvyrą, rėmė Uniją, norėdami, kad Šiaurės Amerika ir pietinė dalis kuogreičiausiai susijungtų, nenusialintų kare ir išliktų stipri atasvara prieš Angliją.

1863 m. Rusijos laivynas vizitavo JAV San Francisco uoste. Tai buvo Amerikos ir Rusijos draugingumo augščiausias taškas ir didelė demonstracija prieš Angliją, kad ši gerai pagalvotų prieš tai negu kištis ginti sukilusius prieš carą!

Londono jumoristinis laikraštis "Punch" (1863 spalio 24) įdėjo karikatūrą: A. Linkolnas spaudžia ranką Aleksandrui II-jam ir sako:

Imperial son of Nicholas the Great
We are in the same fix, I calculate.
You with your Poles, with Southern rebels I.
Who spurn my rule and my revenge defy.

(Imperatoriškasai Nikalojaus Didžiojo sūnau:
Mes stovime vienodai, aš sprendžiu,
Tu su savo lenkais, su pietų maištininkais aš.
Kurie atmeta mano valdymą ir niekina mano kerštą).

Augustas Kenkelis

Heroizmas, paslaptis ar — mistifikacija?

Pačiame Čikagos negryne, Oak Woods kapinėse, netoli centrinės koplyčios, yra senas, skoningas antkapis su intriguojančiais įrašais:

Vienoje pusėje:

Djialinsky of Szodeiken
Great Bannerbearer of Lithuania
KENKELIS
Died July 31 1895
aged 72 yrs.

Kitoje pusėje:

Izabel Djalinska
Comtess de Szodeiken
nee princess Czartoriska
Decedee Mars 1881

Jau prieš keliolika metų senosios kartos lietuviai ateiviai buvo į tą antkapį atkreipę dėmesį ir Ambrozė, autorius ruošiamos spaudai Chicagos lietuvių istorijos, susiradęs senus "Chicago Tribune", "Sun Times" numerius, ištyręs kapų registracijos knygą, buvo davęs "Naujienose" ten palaidoto žmogaus biografiją, iš kurios sakė, kad tai būta 1863 metų sukilimo dalyvio. Kai kurios lietuvių organizacijos, bene 1953 m., jį pagerbė, padėjusios ant jo kapo gėlių krepšį.

Visa laikraščiuose aprašytoji romantiškoji Kenkelio istorija turi tiek neaiškumų, kad teko daugiau patyrinėti.

Iš tikrųjų, patikrinus Ambrozės nurodytus šaltinius ir dar paskaičius "Dziennik Czykagoski" 1895 m. mikrofilmą (nė vieno pirmojo šaltinio, tų metų lenkų žurnalo "Zgoda" numerio egzemplioriaus neteko rasti nei Čikagos lenkų turimuose archyvuose, nei Newberry bibliotekoj) tenka pakartoti, kad tasai Kenkelis buvęs gra-

fas Augustas Vilhelmas Dzialynskis, o jo pirmoji žmona (palaidota po tuo pačiu antkapiu) buvo kunigaikštytė Izabelė Čartoriskaitė, vyrui pakeitus pavardę į Kenkelį (antkapy parašyta "Kenkelis", kitur — "Kenkel"), rašėsi Joanna Kenkel. Kapų administracijos knygoje pieštuku prirašyta, kad ji sakėsi kilusi iš karališkosios giminės, buvusi "Jagiellowna".

Kenkelis buvo gimęs Klaipėdoje, kurios apylinkėse valdęs Šadeikių dvarą, vertintą 400,000 dolerių sumai, kurį jisai praradęs dėl dalyvavimo 1863 m. sukilime. Tai patikrinti dabar gyvenant Amerikoje nėra lengva. Kenkelis tarnavęs Prūsų kariuomenėj karininko laipsniu. Apie jo veiklą sukilime neminima nė žodžio, tik nekrologai jį vadina lenkų šnipu Rusijoje ir priskiria jam labai svarbų vaidmenį — už jo galvą rusų vyriausybė buvo paskyrusi net 50,000 rublių (25,000 dol.). Jam pavykę pasprukti į Vokietiją, kur jis dalyvavęs kare su Danija korvetės kapitono laipsniu ir kur netekęs nykščio (kita versija paduodama, kad jis jo neteko kažkokioje dvikovėje). Paskui jam pavykę emigruoti į JAV, ir jis atsidūręs Čikagoje, kur išgyvenęs apie 30 metų, paskutiniu metu prieš mirtį namuose prie State Street 3413 (dabar ten nėra nei vieno namo, keli blokai sulyginti su žeme ir pravestas iškeltas geležinkelis). Čia Kenkelis turėjęs dažų krautuvėlę ir pats savo apylinkėje garsėjęs kaip geras menininkas, kurio paveikslai puošę žinomas galerijas Europoje. Pirmajai žmonai mirus 1881 m., jis jai pastatė paminklą ir netrukus vedė antrą kartą. Betgi toji antroji žmona, kurios vardas ir pavardė niekur neužfiksuota, buvo daug už jį jaunesnė, jis turėjęs su ja sūnų vardu Vytautas Liudvikas, bet jiedu nesugyvenę, žmona su sūnum gyvenusi atskirai, kitur.

Kenkelis buvęs žmogus ramus, kuklus ir tylus, augštas. Ilga balta barzda dengė jo krūtinę ("Dziennik Czykagoski" 1895 m. VII 29 d. turi jo atvaizdą), jis niekad nemėgęs pasakoti apie savo gyvenimą, nors jo augštą kilmę išduodavusi jo tikrai aristokratiška laikysena. Gyveno jisai atsiskyręs, su lenkų kolonija Čikagoje ryšių nepalaikė, tik kaimynai žinoję jį buvus karštu savo krašto patriotu. Priešų jis, matomai, neturėjo, todėl visų nustebimas buvo didelis, kai 1895 m. liepos mėn. 28 d., sekmadienį, kaimynai išgirdo jo bute šūvį. Išlaužę duris, rado jį peršautą, kraujais paplūdusį, leisgyvį. Jis buvo nuvežtas į Michael Reese ligoninę, kur rugpjūčio 1 d. jau buvo pasimiręs. Gydytojai reiškė abejonių dėl jo mirties, nežinodami, ar tai buvusi savižudybė, ar jis buvęs nužudytas. Kai kurie skrodimo duomenys leido

Kenkelio antkapis Čikagos kapinėse

tvirtinti, kad jis pats negalėjęs nusišauti, betgi užrakintos durys rodė priešingai. Tolesnis tardymas nebuvo vedamas. Jis paliko savo 10 metų sūnui raštelį tokio turinio: "Aš labai kenčiu dėl mano ligos. Aš nuolat kenčiu".

Kenkelis buvo palaidotas rugpjūčio 2 d. — taip užregistruota kapuose.

Kapinių administracija dar painformavo, kad už kapą nuo 1917 m. niekas nebemoka. Sūnaus gyvenvietės nurodytos: New Plymouth, Ind. ir Carbordge, Nev. Bet jo pėdsakai nuo I Pasaulinio karo dingsta. Pora žmonių Kenkelio pavarde įrašyti Čikagos telefono knygoje pasisakė nieko bendra neturį su tuo Kenkeliu, palaidotu Oak Woods kapinėse, nieko apie jį negirdėję.

Taip tasai "Didysis Lietuvos vėliavnešys— Kenkelis" nusinešė su savim į kapą savo paslaptį.

O kažkokia paslaptis, čia, be abejonės, yra.

Ar jis iš tikrųjų buvo 1863 metų sukilėlis, dargi svarbus veikėjas, kaip tai nekrologai tvirtina? Teko peržiūrėti nemaža sukilimo lite-

ratūros, atsiminimų bet jo vardas niekur neužtinkamas. Nejaugi jis būtų taip gerai išsislapstęs, kad net lenkų istorikai jo nebūtų pastebėję, ypač, kad jo pavardė tokia garsi?

Iš viso kyla klausimas, ar tasai Kenkelis tikrai buvo grafas Augustas Vilhelmas Dzialynskis, o jo žmona — Izabelė Čartoriskaitė?

Yra gerai žinomas 1863 metų sukilimo dalyvis grafas Jonas Dzialynskis iš Kurniko ir Goluchovo dvarų prie Poznanės — kaip Centrinio sukilimo komiteto pirmininkas. Poznanėje jis dar prieš 1863 m. organizavo sukilėlių dalinius, supirkinėjo ginklus ir amuniciją ir siuntinėjo į rusų okupuotą Lenkijos dalį. 1863 m. kovo 14 d. su 1,600 sukilėlių jis perėjo sieną ir balandžio 29 d. dalyvavo kautynėse su rusais ties Pyzdrais, kur sukilėliai buvo sumušti. Dzialynskiui pavyko grįžti į Prūsiją, bet, nors jis buvo Prūsijos seimo narys, jam buvo paskelbta mirties bausmė už dalyvavimą sukilime. Tada Dzialynskis pasitraukė į Paryžių ir čia toliau rėmė sukilimo reikalą. 1868 jis buvo amnestuotas, apsigyveno Kurnike, kur ir mirė 1880 m., nepalikęs įpėdinių. Anot S. Konarskio "Armorial de la noblesse Polonaise titree", 1958, su tuo Jonu Dzialynskiu užsibaigė grafų Dzialynskių vyriškoji giminė — dar antroje 19-jo šimtmečio pusėje buvo Dzialynskių, bet jie titulo neturėjo ir jų likimas autoriui nežinomas.

H. Gliščinskis savo atsiminimuose ("W czterdziestą rocznicę powstania Styczniowego 1863 - 1903", Lwow, 1903) pasakoja apie nelaimingas kautynes ties Pyzdrais, apie grafo Jono Dzialynskio iš Kurniko dalyvavimą, apie tai, kad daug sukilėlių buvo rusų ištremti į Sibirą. Apie save jis rašo: ".. . mane, kadangi buvau Prūsijos pavaldinys, išsiuntė į Prūsus. Ten išsėdėjau Poznanės kalėjime pusę metų. Paskui kaip 'unsicherer Kantonist' (nepatikimas rekrūtas) buvau išsiųstas į Štetiną į 'Arbeits Companie' ir, pagaliau, į danų karą".

Taigi, sukilėlis Jonas Dzialynskis yra žinomas, bet Augustas Vilhelmas - Kenkelis niekur neminimas. Gal jis ir buvo koks Jono Dzialynskio giminaitis, šeimos nutylimas kaip sukilimo dalyvis? Smulkesnės Dzialynskių genealogijos neteko rasti. Faktas, kad sukilėliai Prūsų valdžios buvo siunčiami į kaip tik tada vykusį Prūsijos karą su Danija — tas faktas lyg ir leidžia patikėti Kenkelio biografija. ..

Betgi reikalą painioja dar viena aplinkybė: grafo Jono Dzialynskio žmona taip pat buvo Izabelė Čartoriskaitė! Tai garsiojo kunigaikščio Adomo Jurgio Čartoriskio (faktinai — Repnino sūnaus...) ir kunigaikštytės Onos Sapiegaitės duktė Izabelė (Iza Elzbieta), gimusi 1830 m., 1857 m. ištekėjusi už Jono Dzialynskio ir 1899 m. mirusi Prancūzijos Rivieros Mentonos mieste. Ji turėjo brolius — Vladislovą, Čartoriskių muzėjaus Krokuvoje įkūrėją, ir Vytautą, mirusį 1865 m. Matyt, Čartoriskių šeimoje Vytauto vardas buvo gerbiamas — gal ir ne be reikalo Augusto Kenkelio sūnus gavo Vytauto vardą?

Mistifikacija kvepia dar viena smulkmena. Kenkelio žmona sakėsi buvusi Izabelė Čartoriskaitė, karališkosios giminės. Taip, paskutiniojo Lietuvos Lenkijos valdovo Stanislovo Augusto Poniatovskio motina buvo kunigaikštytė Čartoriskaitė. Betgi jeigu Kenkelio žmona tikrai buvo iš tos su karaliais susigiminiavusios šeimos, ji turėjo žinoti — tais laikais genealogija aristokratų šeimose buvo labai svarbus dalykas — kad Čartoriskiai savo giminę vedė iš Gedimino, bet ne iš Jogailos, tad ji neturėtų sakytis, buvusi "Jagiellowna"...

Betgi mums svarbiausia žinoti ne tai, ar asmuo, pasivadinęs Kenkeliu, didžiuoju Lietuvos vėliavnešiu, buvo Dzialynskis, ar kas kitas, mums rūpi, koks jo ryšys su Lietuva, koks vaidmuo Lietuvos sukilime?! Apie tai jokių pėdsakų nėra.

Taigi, neaiškumai lieka. Gal paslaptį ar mistifikaciją išaiškins tie nežinomų iki šiol archyvų dokumentų tomai, kurie ryšium su 1863 m. dabar leidžiami Lenkijoje. Gal jie iškels nežinomą 1863 metų sukilimo herojų — Augustą Vilhelmą Dzialynskį - Kenkelį?

Mielam Bičiuliui

aviac. kpt. VACLOVUI ŽUKUI
netikėtai mirus, ponią Teklę, sūnų, dukrą ir artimuosius nuoširdžiai užjaučia

Marina ir Zigmas Raulinaičiai

I-jo Nepr. Lietuvos Kareivio St. Butkaus Detroito Šaulių kuopos šauliui Antanui MIKELĖNUI, pavergtoj Tėvynėj Lietuvoj mirus Jo M a m y t e i, nuoširdžią užuojautą reiškia

Detroito Šauliai

Redaguoja —
š. P. Petrušaitis,
1561 Holmes Av.,
Racine, Wisc.

TREMTIES TRIMITAS

TURIME JŪRŲ ŠAULIUS!

A. Valatkaitis

Jūrų šaulius atkurti sumanė Mikas Maksvytis, buvęs mūsų kariuomenės karininkas, veiklus ramovėnas ir jūrų skautų skautininkas. Jo sumanymui LŠST Centro Valdyba vienbalsiai ir entuziastingai pritarė ir įgaliojo jį šį žygį įvykdyti. Jam į pagalbą paskyrė CV I-jį vicepirmininką š. A. Valatkaitį.

M. Maksvytis tuojau sudarė organizacinę komisiją iš jo paties, š. J. Ulevičiaus, J. Hofmano, S. Gasnerio ir P. Adomaičio. Darbas virte užvirė. Ypač daug darbštumo parodė pats M. Maksvytis.

Maloniam senosios kartos lietuviui bankininkui p. J. Pakeliui sutikus, š. m. liepos 29 d., Chicagos taupymo ir skolinimo bendrovės posėdžių salėje įvyko pirmosios tremtyje jūrų šaulių kuopos steigiamasis susirinkimas.

Trumpu sveikinimo žodžiu atidaręs susirinkimui pirmininkauti pakvietė M. Maksvytį, o sekretoriauti — V. Ulevičienę, bei pristatė susirinkimui visą organizacinę komisiją.

M. Maksvytis savo pranešime pareiškė, kad susirinkimą sveikina raštu LŠST CV pirmininkas š. J. Giedrikas, Detroito šaulių kuopa ir korp. Gintaras. Vienas senas Amerikos lietuvis, kuris toli gyvena ir prašė jo pavardės neskelbti, prie sveikinamojo laiško prisiuntė ir 30 dol. čekį, kaip auką beatsikuriantiems Lietuvos jūrų šauliams. Perskaitęs sveikinimus, M. Maksvytis priminė, kad Nepriklausomoje Lietuvoje, Klaipėdoje, turėjome jūrų šaulių stiprų vienetą, raižėme savo nuosavais laivais Baltijos jūros bangas. O dabar, tremtyje, žuvusių dėl Lietuvos Nepriklausomybės pagerbimo dieną vainikas į Michigano ežerą buvo nuleidžiamas ne iš laivo, bet nuo krantinės tilto. Daugelis šio susirinkimo dalyvių turi motorlaivių ir burlaivių, mėgsta vandens sportą, bet ligi šiai dienai neturėjo savo organizacijos, kuri šiame mums svetingame krašte ne tik galima, bet ir būtina įsteigti. Po rimtų apsvarstymų komisija priėjusi išvados, kad pati geriausia išeitis yra susiburti po Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje jūrų šaulių vėliava.

Po eilės paklausimų, į kuriuos atsakinėjo M. Maksvytis ir š. A. Valatkaitis, vienbalsiai nutarta įsteigti Chicagoje jūrų šaulių kuopą. Po to LŠST CV atstovas š. A. Valatkaitis pagal LŠST Statutą pravedė iškilmingą šaulių priesaiką.

Tenka pabrėžti, jog organizatoriai labai džiaugėsi, kad šiame susirinkime dalyvavo ir du senosios kartos, bet dar jauni vyrai — Amerikos lietuviai B. Ramontas ir V. Samoška. Susirinkime taip pat dalyvavo LŠST CV nariai K. Žilėnas ir A. Gintneris.

Į kuopos valdybą pusiau slaptu balsavimu išrinkti šie šauliai: M. Maksvytis, P. Adomaitis, J. Ulevičius R. Rimkus ir S. Gasneris. Kandidatais — B. Gramontas ir A. Vaitkevičius. Į revizijos komisiją — šauliai: A. Neverdauskas, J. Hofmanas ir M. Jasevičius. Kandidatu — V. Samoška.

Pertraukos metu sesės grakščiai pavaišino visus kavute ir skaniais tešlainiais bei prekybininko A. Vaitkevičiaus patiektais iš Europos importuotais pyragaičiais. Jokių stiprių gėrimų nebuvo nei lašo, o tačiau

Jūrų šaulių susirinkimas Čikagoje. Sėdi iš k.: P. Adomaitis, K. Žilėnas, A. Valatkaitis, M. Maksvytis, J. Ulevičius ir S. Gasneris. Nuotr. V. Noreikos

visų nuotaika buvo, tiesiog, elegantiška! Visi sumokėjo įstojamąjį nario mokestį, o daug kas ir pilną 1963 m. metinį mokestį. Nepasigailėta ir aukų. Aukojo: M. Maksvytis — 20 dol., P. Adomaitis ir J. Tarvydas po 10, A. Neverdauskas ir J. Hofmanas po 5 dol. Vienas berods aukojo 7 dol., kitų nebeprisimenu. Reikėtų aukotojų pilną sąrašą paskelbti. Viso surinkta lygiai 150 dol. Net ir susirinkime dalyvavę spaudos atstovai, įkvėpimo pagauti, įstojo kuopos nariais ir užsimokėjo mokesčius. Kai kurie susirinkimo dalyviai, buvę Nepriklausomoje Lietuvoje šauliai, visi iki vieno įsijungė į šią naują kuopą.

Pabaigoje pasitarta dėl ateities planų. Valdyba numato steigti motorlaivių, būrlaivių, vandens slidininkų ir k. sekcijas, o taip pat steigti navigacijos kursus. Numatoma įsigyti ir daugiau vandens pastatų. Prityrusių šioje srityje žmonių turima iš buvusių jūrų skautų, bei jų vadų, tarnavusių vakariečių prekybos laivyne ir k. Vasaros laikotarpiui ketinama pasirūpinti grupiniu apsidraudimu. Aktualiu klausimu laikoma ir jūrinių uniformų bei vėliavos projektų paruošimas ir, CV patvirtinus, jų įsigijimas. Dar šį rudenį ketinama padaryti iškilą laivais Michigano ežeru kur nors į žymesnę vietą.

Turima vilties, kad prie didžiųjų Amerikos ežerų ir k. vandenų gyvenančios lietuvių kolonijos susidomės Lietuvos jūrų šaulių atkūrimo sąjūdžiu ir steigs naujus vienetus. Tokiems patartina susisiekti raštu su M. Maksvyčiu šiuo adresu: M. Maksvytis, 4525 So. Fairfield Ave., Chicago 32, Ill.

PAŠVENTINTA VĖLIAVA

Birželio mėn. 2 d. Aušros Vartų bažnyčioje buvo iškilmingai pašventinta LK Mindaugo Montrealio šaulių kuopos vėliava. Šventinimo apeigas atliko š. tėv. K. Pečkys, kuris taip pat atlaikė pamaldas už žuvusius dėl Lietuvos laisvės šaulius ir pasakė reikšmingą bei gražų pamokslą, pritaikytą dienos rimčiai. Pamaldų metu giedojo sol. G. Čepkauskienė ir Aušros Vartų parapijos choras, ved. muz. Ambrozaičio. Šauliai pamaldose dalyvavo uniformuoti ir organizuotai. Bažnyčioje, prie dėl Lietuvos laisvės žuvusiems prisiminti paminklinės lentos, papuoštos gėlėmis, stovėjo šaulių garbės sargyba. Altoriaus trijų kryžių fone švytėjo visu savo puikumu naujoji kuopos vėliava ir senoji trispalvė. Retas iškilmes stebėjo pilna bažnyčia žmonių.

Po pamaldų parapijos salėje įvyko iškilmingas vėliavos įteikimo aktas ,kurį atidarė š. kp. pirmininkas š. St. Barauskas. Į garbės prezidiumą pakviesti: LŠST garbės narė, CV atstovė ir vėliavos šventinimo kūma Sofija Pūtvytė - Mantautienė, klebonas tėv. K. Pečkis, kūrėjas savanoris Br. Abromonis, š. E. Barauskienė, buv. šaulių būrio vadas Stp. Kęsgaila, Montrealio lietuvių senosios kartos atstovė P. Juškevičienė, rašytoja - aktorė B. Pūkelevičiūtė, kuop. steigėjas, KLB Montrealio Seimelio prezidiumo pirmininkas š. J. Šiaučiulis, KLB Krašto atstovas prof. dr. V. Pavilonis, LKKSS sk. atstovas, Vyčio kryžiaus kavalierius K. Sitkauskas, Ramovės skyriaus valdybos pirmininkas Daugelavičius, vėliavos projekto autorius dail. A. Vazalinskas ir vėliavos meistras Perrolli. Vėliavos aktą perskaitė jo autorius š. J. Šiaučiulis. Po akto naujoji kuopos vėliava buvo įteikta kuopos pirmininkui š. St. Barauskui. Vėliavą įteikė LŠST garbės narė S. Pūtvytė - Mantautienė, asistuojama š. J. Šiaučiulio. Po vėliavos įteikimo įvyko viešа šaulių priesaika. Priesaikos tekstą perskaitė š. tėv. K. Pečkys. Toliau, veiklesnieji kuopos šauliai buvo apdovanoti šaulių pasižymėjimo ženklais. LŠST šž ordinu apdovanoti: š. Br. Bagdžiūnas, š. Ig. Petrauskas ir P. Juškevičienė. LŠST šž medaliu apdovanoti šauliai: A. Kalvaitis, P. Peleckas, St. Reutas ir R. Simaniūkštis.

Pūtvytė-Mantautienė įteikia vėliavą S. Barauskui

Mindaugiečius iškilmių proga žodžiu sveikino: LŠST garbės narė S. Pūtvytė - Mantautienė — Centro valdybos ir M. Jankaus Brocktono š. kp. vardu, K. Sitkauskas — LKKSS sk. vardu, Daugelavičius — Ramovės sk. vardu, prof. dr. V. Pavilonis — KLB Krašto valdybos vardu ir š. J. Šiaučiulis — KLB Montrealio Seimelio vardu. Raštu sveikino: J. Giedrikas, LŠST CV pirmininkas, š. R. Skipitis, LŠST garbės narys ir šž Ordino Tarybos pirmininkas, š. kun. J. Borevičius, S.J., LŠST Garbės Teismo pirmininkas, š. inž. J. Preikšaitis, Toronto Pūtvio š. kp. vardu ir I-jo LK St. Butkaus Detroito š. kuopa.

Taip pat raštu sveikino plk. M. Kalmantas, buv. LŠS viršininkas, kuris buvo vėliavos šventinimo kūmas, tačiau į iškilmes atvykti negalėjo.

Iškilmingas aktas baigtas susikaupimo minute už žuvusius dėl Lietuvos laisvės ir tautos Himnu.

Toliau sekė meninė programa, kurioje gražiai pasirodė sol. G. Čapkauskienė, akomponuojama ponios Rock. Po meninės dalies iškilmių dalyviai buvo pakviesti prie vaišių stalo, kur susirinko virš šimto asmenų. Vaišės praėjo pakilioje nuotaikoje. Jų metu daugelis kalbėtojų džiaugėsi gražia mindaugiečių veikla bei jų pastangomis tęsti šauliškas tradicijas ir tremties kelyje. Naujoji vėliava kainavo kuopai virš 700 dol., tačiau ji verta įdėto darbo ir pinigo. Atsikūrus nepriklausomai Lietuvai ir, be abejo, tuo pačiu Lietuvos šaulių Sąjungai, vėliava skiriama Mindaugo vardo šaulių rinktinei.

Gražų vėliavos antkotį pagamino sav. Br. Abromonis, nuoširdus lietuviškos veiklos rėmėjas.

Tenka pasidžiaugti, kad šaulių kuopos vėliavos šventinimo iškilmės praėjo sklandžiai, įspūdingai ir pakilioje nuotaikoje. Jos paliko gilius pėdsakus ne vien tik vietos šaulių šeimai, bet ir visai Montrealio lietuviškai bendruomenei.

J. š.

Redaguoja K. KODATIENĖ, Nida Resort, Linden, Mich., ir
E. PETRAUSKAITĖ, 6602 So Fairfield, Chicago 29, Ill.

PAILSĖKIME, KAD NAUDINGESNĖS BŪTI GALĖTUME

Prabėgs gražioji vasara, kaip jau daug jų prabėgo... Vasaros džiaugsmai trumpi, naudokimės jų malonumais! Besišildydamos saulute, besitaškydamos bangose — atgaukime jėgas. Dvasiniai ir fiziniai sustiprėkime, kad pajėgesnės grįžtume prie rudens darbų, prie pareigų savo tarnyboje, šeimoje ir organizacijoje. Šaulė turi mokėti taupyti jėgas, kad kuo ilgiau naudingesnė savo tautai galėtų būti. Prisigerkime tiek saulės spindulių, kad jų visai žiemai pakaktų. Pailsėjusi, spinduliuojanti, nuotaikinga sesė šaulė bus visų mėgiama, prie kiekvieno darbo laukiama; pati laiminga, o savo šeimai, organizacijai ir visai visuomenei dar labiau naudinga.

Tik mes suprantam Baltų žemės kalbą
Ir gilią mintį jos liūdnų dainų.
Tik mums vaidilų kankliai skamba,
Ir laiko pirštai varto knygą pasakų senų!...

J. Aug. Vaičiūnienė

JONINIŲ ATGARSIAI

Detroito šauliai Jonines šventė kartu su Vilniaus Lietuvių S-gos skyriumi. Laužą uždegė gen. J. Černius. Dalyvius, kurių susirinko virš 200 asmenų, abiejų organizacijų vardu pasveikino š. J. Petrulionis, I-jo LK St. Butkaus šaulių kuopos pirmininkas. Vilniečių pirmininkas p. Albertas Misiūnas pasveikino Jonus, kurie vėliau, sudainavus prie liepsnojančio laužo keletą dainelių, buvo pakviesti kuklioms vaišėms.

Išvyka laikoma gerai pavykusia. Dalyvių atsiliepimai gražūs. Abi organizacijos nuoširdžiai bendradarbiavo, todėl vilniečiai pasiūlė, kad ir kitais metais Joninės būtų švenčiamos kartu.

— — —

DLK Kęstučio š. kuopa suruošė jau septintąsias Jonines, kurios palengva tampa visų lietuvių tradicine šventė. Programą vėl išpildė Vytauto Didžiojo Čikagos š. kuopos meno kuopelės nariai, vad. š. J. Petrausko ir š. K. Ulevičiaus. Prie liepsnojančio laužo buvo atliktas montažas, o vėliau pašokta tautinių šokių. Š. Vikt. Kažemėkaitis, pravedęs Laužo uždegimo ceremonijas, trumpai nupasakojo Joninių apeigų kilmę. Joninėse dalyvavę LŠST CV pirm. š. J. Giedrikas ir LŠST garbės narys š. prof. J. Šimoliūnas buvo pristatyti šventės dalyviams.

Dalinė tautinių šokių šokėjų nuotrauka su ilgoku aprašymu apie Joninių tradicijas buvo patalpinta "Kenosha News" dienraštyje, kurio korespondentas su šeima dalyvavo Joninių lauže.

Energinga sesė š. M. Wedeikis pasirūpino, kad programos dalyviai būtų pavaišinti ir taip pat, kad svečiai nealktų.

Vlado Putvinskio - Pūtvio Monografijos Redakcinės Komisijos BENDRARAŠTIS Nr. 2

I. **Gautoji medžiaga.**

1. Į red. komisijos prašymą iki šiol atsiliepė trys asmenys. Pats pirmasis savo prisiminimus apie Vl. Pūtvį atsiuntė buv. šiaulių aps. Karo komendantas ir LŠS Šiaulių Rinktinės vadas **plk. Jonas Vėgėlis,** šiuo metu gyv. Hudson, N. Y. Antrasis iš eilės atsiliepė **kun. Mykolas Vembrė,** liet. šv. Kazimiero parapijos Brocktone vikaras, užrašęs prieš 1905 m. viename Vl. Pūtvio dvarų tarnavusio **p. Juozo Gembuto,** Stoughton, Mass., prisiminimus. Trečioji iš eilės atsiliepė buv. Kauno Šaulių Moterų Rinktinės Vadės pavaduotoja **š. Viktorija Genytė - Šmaižienė.** Winnipeg, Manit.

2. Redakcinė komisija džiaugiasi gautąja medžiaga ir nuoširdžiai dėkoja atsiliepusiems už jų darbą, rūpestį ir paramą.

II. **Tolesnis darbas**

1. Red. komisija yra gavusi pasižadėjimus iš kelių Vl. Pūtvį pažinojusių šaulių artimoje ateityje Monografijos medžiagą savo prisiminimais, o gal net ir nuotraukomis, praturtinti ir papildyti.

2. Redakcija pakartotinai kreipiasi į visus Brolius ir Seses Šaulius ir Šaulių Rėmėjus bei visus, kuriems brangi a. a. Vlado Pūtvio atmintis, prašydama talkos knygai.

3. Šalia Bendr. Nr. 1, psl. 2 suminėtų dalykų, redakcija taip pat prašo ir laukia prisiminimų ne vien tik apie Vl. Pūtvį, bet iš viso apie šaulišką veiklą, ypač apie laisvės kovas su bolševikais, bermontininkais ir lenkais (bei dalyvavimą Klaipėdos sukilime) ir apie šaulių rezisenciją prieš komunistus ir nacius. Jei redakcija susilauks nuoširdžios paramos, bus surinkta medžiaga ne vien apie Vl. Pūtvį, bet iš viso apie šaulių Sąjungos garbingą istoriją ir kraujo aukas dėl Tėvynės laisvės. Tokius prisiminimus rinkti būtų pats laikas, kol turime gyvus liudininkus savo tarpe.

š. Vaidievutis A. Mantautas
Sekretorius

P. S. Visa medžiaga siunčiama šiuo adresu: V. A. Mantautas, 53 Waverly St., Worcester 4, Mass. U.S.A.

Tvirtinu
š. J. Giedrikas
LŠST CV Pirmininkas

MINTYS APIE MENĄ IR ŽMONES

(Dail. J. Paukštienės meno darbų jub. parodos proga)

Kiekvienas žmogus yra sutvertas Dievo paveikslu ir jame slypi dieviškosios kibirkštėlės. Tik vienuose jos yra lyg prigęsusios ir tik retais atvejais apsireiškia jo sielos gelmių slaptuose suvirpėjimuose, tik jam pačiam nesąmoningai pajuntamuose, kada jo dvasia atsipalaiduoja nuo kasdienybės reikalų. Kituose gi — jos yra tiek stiprios, jog veržiasi, nori bet kuriuo būdu būti išreiškiamos. Ir tai yra žmogaus meno, talento jėga. Laimingi, kurie sugeba jį pilnutėliai išreikšti, nes tuo pačiu jie įrašo savo vardą, per savo tautinę kultūrą, į žmogiškosios istorijos nevystančius lapus. Tardami savo žodį, jie save įamžina.

Viena tų laimingųjų yra dail. Jadvyga Dobkevičiūtė - Paukštienė. Jos apžvalginės 25 meno darbuotės metų proga, parodą atidarant, S. Adomaitienė apie ją poetiškai taip nusakė: "Tenai, kur gluosniai palei klėtį, o beržai dangų remia, mano daina buvo pradėta — mano kelionė žemėj". Ta nenutrūkstanti daina yra jos kūrybinis talentas.

Neužtenka turėti talentą — palinkimą kuriai nors meno šakai. Kad galėtum save stipriai mene išreikšti, reikia turėti dar ir gražią sielą ir būti kilnia asmenybe. Tuo, anot jos buvusios auklėtojos, O. Krikščiūnienės, ir pasižymi dail. J. Paukštienė. Ji, turėdama savitą meno charakterį, yra taip pat plačių ir gilių pažiūrų, augštos kultūros asmenybė. Ji yra pastovi savo nusistatymuose, nepaprastai darbšti, pareiginga ir labai kuklių būdo bruožų. Savęs daug nebodama, ji gyvena tik savo šeimai ir menui, o per tai savo tautai. Parodos atidarymo proga ją pasveikindamas konsulas P. Daužvardis palinkėjo dar ilgai ir nenuilstamai dirbti, prisidedant savo kūryba mūsų tautos labui.

Padėkime pagalbos reikalingam

Šalpos darbas yra širdies darbas. Nepamirškime, sesės, kad šiuo metu yra labai pagalbos reikalingas buvęs LŠS-gos viršininkas plk. M. Kalmantas. Parinkime iš pažįstamųjų aukų ir siųskime CV kasininkui Kaziui Žilėnui, 1504 Main St., Melrose Park, Illinois.

A. a. Unė Babickaitė-Graičiūnienė

Šiais metais rugpjūčio 1 dieną sukako 2 metai, kai Vilniuje nuo kraujo užsinuodijimo mirė buvusi paskutinė Lietuvių Šaulių S-gos teatro vadovė - direktorė - aktorė šaulė Unė Babickaitė - Graičiūnienė. Šaulys inž. Vytautas Graičiūnas, velionės vyras, neseniai mirusio žymaus Chicagos advokato ir didelio visuomenininko Graičiūno sūnus, tragiškai žuvo Kaune pirmosios bolševikų okupacijos metu.

Šaulė Unė Babickaitė, nors ir buvo ištekėjusi, bet visuomet visur vartojo savo mergautinę pavardę, kurią ir čia vartosiu.

Unė Babickaitė buvo labai gerai žinoma Chicagoje gyvenantiems mūsų tautiečiams. Velionė iš Lietuvos į JAV atvyko 1919 m. ir apsigyveno Chicagoje. Čia gyvendama sukūrė šeimos židinį, dalyvavo visuomeniniam gyvenime, o taip pat su savo vaidyba aktyviai buvo įsijungusi į teatralinį gyvenimą. Visuose darbuose pasireiškė gabi organizatorė ir aktorė. Po kelių metų velionė su vyru išvyko į Europą ir kurį laiką gyveno Londone ir Paryžiuje. Čia irgi buvo įsijungusi į scenos darbą ir talkininkavo ten esantiems lietuviams įvairiuose organizaciniuose darbuose.

Į Lietuvą grįžo 1936 m. ir čia tuojau Šaulių S-gos vadovybės buvo pakviesta vadovauti Šaulių Teatrui, kuriam tuo metu labai buvo reikalingas prityręs vadovas. Jos vadovybėje teatro kolektyvas statė sunkiausius veikalus ir pasiekė augščiausio lygio.

RAMOVĖNAI PAVERGTŲJŲ TAUTŲ SAVAITĖS DEMONSTRACIJOJE CHICAGOJE

Komunizmo pavergtų tautų atstovai Chicagoje š. m. liepos 14 d. įspūdingai paminėjo Pavergtųjų Tautų savaitę. Įvairių tautų daugtūkstantinė įvairiausių organizacijų vora, su ištisu mišku vėliavų ir plakatų, žygiuodama Grand Parko gatvėmis, darė nepaprastai gilų įspūdį. Tai buvo ne tik įspūdinga laisvės siekiančiųjų demonstracija, bet kartu buvo ir galingas protestas prieš raudonųjų užkrautą vergiją Europos ir Azijos tautoms.

Lietuviai šioje demonstracijoje sudarė didžiausią grupę. Jos priešakyje, su nešamu užrašu "Lithuania", žygiavo trys birutininkės, pasipuošusios tautiniais rūbais. Už birutininkių J. Skeivys nešė JAV vėliavą. Po jo sekė V. Šimkus su didžiąja Lietuvos tautine vėliava. Toliau mūsų kūrėjai - savanoriai su vėliava, o po jų gausus būrys ramovėnų irgi su savo vėliava. Tai tik mažoji dalis lietuvių voros. Toliau sekė mūsų skautų, studentų, įvairių profesijų organizacijos ir kiti sambūriai su savo organizacijų bei tautinėmis vėliavomis. Sekanti savo gausumu grupė po lietuvių buvo ukrainiečiai. Be lietuvių demonstracijoje dalyvavo: albanai, armėnai, gudai, bulgarai, čekai, estai, kazokai, kubiečiai, kinai, kroatai, latviai, serbai, slovakai, slovėnai, ukrainiečiai, vengrai ir vokiečiai.

Demonstrantų masei įžygiuojant į Grand Parko vsasaros teatro aikštę, ukrainiečių dūdų orkestras atskiras tautines grupes pasitiko maršo garsais. Organizacijų vėliavoms išsirikiavus prieš estradą, o atskirų tautų tautiniais rūbais pasipuošusioms atstovėms užėmus joms skirtą vietą garbė tribūnoje, prasidėjo oficialioji Pavergtųjų Tautų savaitės minėjimo dalis. Po JAV Himno ir invokacijos, Chicagos burmistro įgaliotinis, plk. J. Reilly, perskaitė ištikimybės priesaiką JAV, taip pat Illinois gubernatoriaus ir Chicagos burmistro Pavergtųjų Tautų savaitės paskelbimą. Kalbėtojas pažymėjo, kad pavergtos tautos nebus užmirštos, jos gausiančios paramos iš laisvųjų tautų. Skatino nenustoti išsilaisvinimo vilties. Toliau kalbėjo adv. V. Knaus — ukrainietis, dr. Olivera - kubietis, L. Kutner, buvęs Guatemals konsulas, Ch. Kersten, buvęs Kongreso atstovas ir Mr. Schadelbergas — priešamerik. veiklos tyrimo k-to narys ir kongreso atstovas. Visi kalbėtojai vaizdžiai nupiešė komunistinį imperializmą ir jo kėslus pavergti likusįjį laisvąjį pasaulį. Adv. V. Knaus ir L. Kutner pasisakė prieš pataikavimo politiką santykiuose su sovietais. Kubietis dr. Olivera kalbėdamas pareiškė, kad kol bus nors vienas kubietis gyvas, jis kovoiąs ne tik už Kubos laisvę, bet ir už laisvę kitų kraštų, kurie yra komunistų pavergti. Ch. Kersten be kitko pasakė: "Sovietų režimas yra tas pats, kuris žudė Katyno miške, kuris kankino ir žudė Rainių miškely, kuris tankais traiškė vengrų laisvės kovotojus... Ar su tokiu režimu galima koegzistuoti?... Reikia ieškoti koegzistavimo su pavergto-

mis tautomis, bet ne su pavergėju... Negali būti koegzistencijos tarp laisvės ir vergijos...". Kalbėtojas pasisakė už išvystymą politinės ofenzyvos prieš tautų pavergėją komunizmą. Kongreso atstovas Schadelbergas ilgesnėje kalboje bendrybėmis dėstė JAV politinę filosofiją.

Minėjimo dalyviai priėmė dvi rezoliucijas, būtent:

Pirmoje — išvardintos visos komunizmo pavergtos tautos ir reikalaujama, kad JAV ryžtingai atstovautų ir gintų tautų apsisprendimo teises, kad Jungtinėse Tautose būtų iškeltas reikalavimas pravesti laisvus rinkimus, panaikinti koncentracijos stovyklas, grąžinti ištremtuosius.

Antroje — primenama sovietų koncentracijos stovyklose kalinių sukilimai, kada sovietai tūkstančius kalinių sušaudė. Prašoma todėl atsiminti tokius žiaurius žmogaus teisių mindžiojimus ir daryti kas įmanoma, kad trėmimai būtų sustabdyti.

A. R.

ČIKAGOS RAMOVĖNŲ KULTŪRINĖ POPIETĖ

L.V.S. Ramovės Čikagos sk. valdyba š. m. birželio 9 d. Jaunimo Centre suruošė kultūrinę popietę. Programoj buvo trumpa meninė dalis ir kavutė. Dėl didelių karščių ir kitų įvairių parengimų ši popietė nebuvo gausi dalyvių skaičiumi. Tačiau rengėjai dalyvių neapvylė. Jie įdėjo daug darbo ir širdies, kad šis pirmas bandymas pavyktų, kad atsilankę būtų visais atžvilgiais patenkinti. Ramovėnų pirm. dail. A. Rūkštelė, atidarydamas šią popietę, trumpais žodžiais nusakė jos tikslą. Dvasinis atsigavimas, vienų su kitais artimesnis susipažinimas, draugiškoj ir kultūringoj aplinkoj tarpusavis pabendravimas — štai tokių popiečių tikslai. Baigdamas atidarymo žodį pirm. nuoširdžiai padėkojo rengėjams už darbą, o publikai už atsilankymą. Pirm. pareiškė, kad ši popietė yra pirmutinė, bet ne paskutinė. Mūsų meninės pajėgos bei kultūrininkai jau yra pasižadėję ateiti ramovėnams talkon rengiant ateity kultūrines popietes. Be to, pirm. pareiškė viltį, kad rengėjai ateity matys tokiose popietėse gausesnius būrius ramovėnų, birutininkių ir svečių. Susirinkusiems pirm. pristatė jauną muzikos mokinį M. Drungą, kuris pianu paskambino L. v. Beethoveno Sonatą Patetique I-mą dalį op. 13. Gausiu plojimu publika pripažino jaunojo pianisto gerą Sonatos išpildymą. Jam ir jo mokytojui prof. Jakubėnui, kuris taip pat popietėj dalyvavo, pirmininkas pareiškė gilią padėką: pirmam už šaunų paskambinimą, antram už rengimą jaunų lietuviškų jėgų muzikos srity. Toliau buvo patiekta kavutė.

Malonūs kultūrinės popietės šeimininkai — visa ramovėnų valdyba, pirmin. A. Rūkštelė, vicepirm. K. Leknickas, kult. reikalų vadovas J. Bagdžius, sekret. J. Stankūnas ir ižd. Z. Samuolis parodė gražų pavyzdį, kaip reikia kreipti ramovėnų veiklą, kad ji pasidarytų įvairesnė, prasmingesnė ir įdomesnė. Rengėjai yra dėkingi Jaunimo Centro direktoriui kun. dr. J. Kubiliui, S. J., už užleistą popietei vėsinamą apatinę salę, kur dalyviai tikrai jautėsi laimingi pabėgę nuo smogiančių karščių ir čia turėjo progą kultūringoj aplinkoj praleisti porą valandų. Dalyviai buvo pavaišinti ne tik skania kavute, bet ir namų gamybos geriausios rūšies pyragaičiais ir lietuviška gaiva. Išaiškinta, kad rūpestinga ir darbšti birutininkė, ponia Leknickienė, paruošė tuos skanius pyragaičius, o ramovėnai K. Leknickas ir J. Bagdžius buvo sumanytojai ir paruošėjai lietuviškos gaivos. Už įėjimą ir vaišes dalyviams nereikėjo mokėti. Visai ramovėnų valdybai ir birutininkei poniai Leknickienei, už darbą ir pasišventimą, ruošiant šią kultūrinę popietę, visi dalyviai reiškia nuoširdžią padėką. Pageidauta, kad panašios popietės būtų ruošiamos dažniau. Ramovėnas J. Stankūnas šią popietę nufilmavo. Jis yra nufilmavęs daug įdomių momentų iš Čikagos ramovėnų veiklos. Žada ateity tuos filmus pademonstruoti kurios nors kultūrinės popietės metu.

A. Rėklaitis

NIAGAROS pusiasalis informuoja

Pranešame gerbiamiems praėjusių metų Kariuomenės šventės minėjimo dalyviams, kad raštu yra pasiųsta Kanados ministeriui pirmininkui, minėjime dalyvavusių 234 asmenų vardu, padėka už iškėlimą Jungtinių Tautų sesijoje pavergtųjų tautų reikalo, o kartu ir Lietuvos. Yra gautas iš federalinės vyriausybės ministerio pirmininko atsakymas, kuriame sakoma, kad ministeris pirmininkas mūsų raštą atidžiai išstudijavęs persiuntė užsienių reikalų ministerijai.

Ramovėnų visuotinas narių susirinkimas, įvykęs š. m. gegužės 5 d., išrinko naują valdybą, kuri pasiskirstė pareigomis sekančiai: pirmininkas — P. Balsas, parengimų vadovas — P. Polgrimas, ligonių lankytojas — P. Meškauskas, iždininkas — Jonas Grigas, sekretorius J. Vyšniauskas.

Naujoji valdyba savo posėdyje nutarė birželio 23 d., 12 val. suruošti V. Beliūno ūkyje, R. R. 1, Welland, Ont., gegužynę su įvairaus pobūdžio sportu ir kitokiais įvairumais, kurie, tikimasi, bus įdomūs jaunimui ir senimui.

Kariuomenės šventė nutarta paminėti anglų tarpe su anglų kalbos paskaita ir menine dalimi lietuvių kalba, į kurią kviečiami būtų pas mus svečiais kitų tautybių asmenys, pasižiūrėti mūsų minėjimo tikslų ir pasiklausyti programos. Minėjimas numatytas pravesti gražiausioje St. Catherines miesto Kanados veteranų salėje, 111 Church St.

Taipgi yra nagrinėjama reikalas, ar Niagaros pusiasalio lietuviai yra pajėgūs pasistatyti savo nuosavą salę.

Inf.

SYDNEY RAMOVĖNŲ SUSIRINKIMAS

Gegužės 19 d. Sydney Redferno Lietuvių namuose įvyko Ramovės Sydney skyriaus visuotinas susirinkimas. Pirmininkavo V. Šliogeris, sekretoriavo J. Petniūnas. Buvo išklausyta valdybos ataskaitinis pranešimas. Revizijos komisijos pranešimo nebuvo, nes revizija dar nepadaryta. Dabartinė valdyba ėjo pareigas jau keletą metų. Dėl jos veiklos buvo padaryta priekaištų. Tačiau buvo ir pateisinta, nes jei nariai ramovėnai su retomis išimtimis nepadeda, tai viena valdyba daug nuveikti negali. Naujai išrinktai revizijos komisijai pavesta padaryti reviziją už praėjusį laiką.

Į naują valdybą išrinkti ir pareigomis pasiskirstė: pirm. S. Narušis, vicepirm. St. Pačesa, sekret. J. Petniūnas, iždininkas inž. A. Alekna ir narys J. Kapočius. Revizijos komisija: M. Petronis, V. Danta ir A. Andrejūnas. Vienas iš susirinkimo dalyvių, inž. Iz. Jonaitis, priminė susirinkusiems, kad latvių "Vanagai", panaši į Ramovę organizacija, labai plačiai veikia. Ji yra Australijos variklis. Jis ragino ramovėnus parodyti daugiau veiklumo. Kiti kalbėtojai jam pritarė.

Susirinkimo pirmininkui pasiūlius, buvo nutarta raštu pasveikinti Ramovės Centro Valdybos pirmininką, buv. krašto apsaugos ministerį gen. prof. inž. S. Dirmantą jo 75 metų amžiaus jubilėjaus proga. Taip pat nutarta pasveikinti ir buvusį Šaulių Sąjungos vadą plk. P. Saladžių, jo 70 metų amžiaus jubilėjaus proga.

Susirinkimas praėjo darbingoje nuotaikoje. Tikimasi, kad naujoji valdyba išjudins ramovėnus ir pritrauks naujų narių, nes dabar nariais tėra mažiau, kaip dešimt procentų buvusių karių.

Šia proga tenka paminėti, kad gen. S. Dirmanto 75 metų jubilėjus

buvo atskiru straipsniu paminėtas Melbourno savaitraštyje "Tėviškės Aidai", o plk. Saladžiaus 70 metų jubilėjus buvo paminėtas Sydney savaitraštyje "Mūsų Pastogė" atskiru straipsneliu. **V. Senulis**

BENDRA GEGUŽINĖ

New Yorko ramovėnų gegužinėje, birželio 29-30 d. savaitgalio metu surengtoje p.p. Garmų jau garsėjančioje vasarvietėje, Pocono kalnų papėdėje, Echo Lake Valley, Pa., dalyvavo gausus būrys ramovėnų ir svečių iš New Yorko, New Jersey ir Philadelphijos.

Iki šeštadienio pietų vasarvietėn sugūžėjo kone visi dalyviai. Po skanių pietų, S. Gudas, N. Y. Ramovės sk. kultūros reik. vad., pakvietė visus susitelkti teniso aikštelėn, kur po medžiais buvo išklausyta Z. Raulinaičio paskaita (tema: Apie karinę istoriją aplamai). Temos pagrinde glūdėjo mintis, jog karinės istorijos žinojimas yra naudingas kiekvienam apsišvietusio vardą nešiojančiam, o jis būtinas visuomenininkui, veikėjui ir ypač politikui.

Paskaitai pasibaigus, prieš pereinant prie kitos dienotvarkės, Ramovės sk. pirm. plk. J. Šlepetys pasveikino Z. Raulinaitį 50 metų amžiaus sukakties proga. KARIO administratorius L. Bileris čia pat jam įteikė KARIO štabo dovaną — albumą su įrašu.

Ligi sutemų gegužinės dalyviai turėjo progos apžiūrėti erdvią ir gražiai tvarkomą vasarvietę, pasimaudyti plaukymo baseine, pasiirstyti laiveliais tvenkinyje ar pažaisti. Pagaliau vėsiame bare netrūko šalto alučio ir visokių kilnių gėrimų.

Vakarienė buvo patiekta prie bendro stalo, apie 80-čiai žmonių. Jos metu buvo prisiminti ir pasveikinti, ne tik tos dienos varduvininkai, bet ir Leonai ir Vladai. Tuo pat metu vyko loterija. Buvo leidžiama pintinė su gausiomis gėrybėmis. Bilietus platino p. L. Jankūnienė ir V. Vilkutaitis.

Sutemus lauke buvo ugniakure įžiebtas Joninių laužas. Tą atliko p. Pūkelienė su plk. J. Šlepečiu. Prie dainos ir alučio vėsios putos buvo paskelbtas gėrybių pintinės laimėtojas plk. inž. Jurskis iš Phila.

Vaišės, šokiai ir dainos, net plūduriavimas apšviestame baseine tęsėsi iki vėlyvos nakties. Gegužinė baigėsi oficialiai sekmadienio rytą po pusryčių, kai svečiai pradėjo išvažinėti

Tokių gegužinių reikėtų rengti dažniau, tik nepamiršti ir jaunimo.

Dalyvis

MŪSŲ KARIAI

Ltn. elektron. inž. **Kazimieras Matonis,** plk. ltn. inž. Jono Matonies sūnus, praeitais metais baigė Worcesterio Politechnikos institutą bakalauro (B.S.) laipsniu ir tuo pat metu 4 metų ROTC kadetų kursus. Studentaudamas buvo veiklus lietuvių skautų organizacijos narys. Pastaruoju metu buvo skautų vyčių būrelio vadu, priklausė akademikų skautų korporacijai Bostone; vasaros atostogų metu dirbo amerikiečių skautų stovyklose instruktorium ir t. t. Po pusės metų tarnybos JAV armijos Signal Corps Research and Development lab. Ft. Monmouth, N. J., baigęs papildomą karininkų ryšių tarnybos mokyklą Ft. Gordon, Ga., š. m. gegužės mėn. išvyko tolesnei Dėdės Samo tarnybai Europon.

— Š. m. birželio 12 d. Navy ltn. **Algimantas Balčiūnas,** Onos ir Broniaus Balčiūnų sūnus, gim. 1937 m. Lietuvoje, baigė Georgetown Medical S., Georgetown universitete Washington, D. C.

Universitetas sekančiais metais minės savo 175 sukaktį. Tai pirmoji mokykla, jėzuitų vadovaujama, gavusi universiteto teises Kongreso aktu 1815 m., pasirašytu prez. Madison.

Dr. Algimantas Balčiūnas yra baigęs Seton Hall universitetą, Pre Medical skyrių 1959 m., bakalauro l. Prieš tai, 1955 m. to pat vardo augštesnią mokyklą, o dar prieš tai Sacred Heart pradžios mokyklą. Visur buvo gabus mokinys, studentas, pirmaujančiųjų sąrašuose.

Interno praktikai pasirinko Los Angeles, kur sėkmingai darbuojasi County Gen. hospital.

Medicina buvo dr. Algimanto Balčiūno siekis nuo pat mažens. Sekmės jam, pasiekus idealą, darbuotis Lietuvos ir žmonijos gerovei.

Mūsų mirusius karius: Norbertą Gasėną, Augustiną Raubertą, Leoną Šeštokaitį ir Vaclovą Žuką paminėsime sekančiame KARIO nr.

Red.

— **Kpt. Vladas Žibas** šiais metais baigė chemijos mokslus bakalauro laipsniu. Jis studijavo Fairleigh Dickinson universitete, Teaneck, N. J. Pagerbti jo diplomą, jo namuose, Paterson, N.J., susirinko gausus bičiulių būrys. Jubiliatas sėdi viduryje ▼

Kaina 2 u[illegible]

DARIAUS — GIRĖNO MINĖJIMAS BROOKLYNE

Liepos 14 dieną įvyko Dariaus - Girėno žygio per Atlantą minėjimas Brooklyne. Dangus apsiverkė lietumi per tų didvyrių 30-tąsias mirties metines, prie jų paminklo sustojus Lietuvos valstybės, Dariaus — Girėno Posto ir JAV vėliavoms, atstovaujamoms L.V.S-gos Ramovė, Lithuanian Memorial Post, Neo Lithuania ir Lietuvių Bendruomenės narių. Kitos grupės minėjimą įvykdė praėjusią dieną.

Trumpas kalbas pasakė kpt. V. Alksninis, plk. J. Šlepetys ir D. Klinga, iškeldami tų peratlantinių lakūnų žygio moralinę dovaną lietuvių tautai ir patirties naudą tarptautinei aviacijos pažangai. D. Klinga dar paminėjo ir kitus lietuvių kilmės vyrų peratlantinius skridimus. Galima pridėti dar Lietuvos karo aviacijos vienos eskadrilės skridimą apie Europą savo gamybos ANBO lėktuvais, nupelniusį sostinėse pagarbą mūsų to meto sparnuotam kariui.

Pamaldų metu Apreiškimo bažnyčioje kun. Pakalniškis pasakė pamokslą, vertą savo intencijos, skatinantį ryžtis kitiems ateities dariams — girėnams savo tautos ir valstybės garbei.

Po pamaldų parapijos salėje įvyko akademija su J. Valaičio paskaita, iškeliant keletą bruožų iš intymios su lakūnais pažinties ir jų besąlyginio patriotizmo. Savosios tautos garbė ir gerovė jiems buvo už viską svarbiausia. Joks darbas ar auka dėl jos nebuvo per dideli, ką jie gražiai išreiškė priešmirtiniame savo testamente. Darius ne tiktai kaip peratlantinis lakūnas, bet ir kaip Lietuvos Nepriklausomybės karų savanoris. aktyvus frontų karys, Lietuvos Karo Mokyklos, jos Aviacijos Mokyklos auklėtinis ir instruktorius, sporto kūrėjas — lieka pavyzdžiu šių dienų pasaulio lietuviui.

Aktoriai Vasiliauskas ir Daubaraitė paskaitė dailiojo žodžio apie lakūnus ne tik iš lietuvių poezijos, bet ir vienos Lietuvos lenkės, Stasio Jakšto išversta lietuviškai.

Akademijai pasibaigus, prasidėjo linksmoji dalis su "karštais skystimais" ir jumorinėm šnektom, kas visados šventą nuotaiką truputį suprofanuoja. Po keletos tostų ir šnektų, prabilo Nowy Swiat redaktorius Anthony Brenk lietuviškai ir angliškai ir tarp kitko pareiškė, kad lietuviai su lenkais buvo ir bus kaimynai, ar mes to norime, ar ne. Tiesa jau sena ir visiems aiški, bet jo lietuviškai tarti žodžiai buvo sutikti jaukiai. Po to pasigirdo tostas "už lenkus" ir nuo stalų pasigirdo pataisa "tik už vieną lenką". Kartais yra būtina savo principų nepamiršti. Man atrodo, kad gerai, kada lenkas prabyla lietuviškai, bet būtų geriau, jeigu anie šimtai tūkstančių sulenkintų lietuvių prabiltų savo protėvių kalba ir tą kalbą paremtų lietuviškais darbais. Deja, lig šiol kaimyno akcentuota kaimynystė mums vis neišeidavo į naudą.

Tos užuominos paraštėje telkiasi mūsų valstybės priešmirtinis vaizdas. Mūsų karo aviacija, po Dariaus-Girėno aukos, vis augo ir stiprėjo savo sparnų tvirtumu ir grakštumu. Jau skraidė ir savos oro linijos du balti dvimotoriai gulbinai "Darius" ir "Girėnas" tarp Kauno ir Palangos ir dar toliau. Jei tarptautinis kriminalistų sindikatas nebūtų Lietuvos sunaikinęs, šiandieną gal net sveikintumėm ir savo pirmuosius astronautus, o mūsų sparnai plasnotų virš visos aisčių žemės.

Tikime, kad minint mūsų tautinių šventųjų, Dariaus ir Girėno, 50-sias žygio metines, mūsų tautiniai ir valstybiniai reikalai, tiek savo dvasia, tiek ir savo pavidalu, bus pasitaisę mūsų naudai, nes visi sąmoningai to siekiame!

V. J.

Leidžiama kūrėjo - savanorio atsiminimų knyga

Veiklus išeivijoje Lietuvos kovų už nepriklausomybę savanoris - kūrėjas, karo invalidas Petras Pleskevičius, yra atidavęs spaudon savo atsiminimų knygą "Mes nešėm laisvę". Dalis šių atsiminimų buvo jau išleista ir dabar jau yra išpirkta. Bet tai buvo trumpi atsiminimai apie Lietuvos kovas daugiausia su lenkais. Tai tiktai dalis atsiminimų.

P. Pleskevičius dabar pasiryžo išleisti pilnus atsiminimus, kurie apima kovas su rusais, lenkais, bermontininkais, be to, jie apims ir jo dalyvavimą Antrojo Pasaulinio karo kovose, nes jam teko dalyvauti, nors ir invalidui, ir Antrajame Pasauliniakare vokiečių kariuomenėje.

Atsiminimai sudarys leidinį apie 300 puslapių, gal ir daugiau; jie dabar pradėti jau rinkti. Leidinio kaina numatoma 2 dol.

Kas norėtų su autorium susisiekti, štai jo adresas:

Petras Pleskevičius, 245 West 5th Street SO, Boston 27, Mass., U.S.A.

J. Vėgėlis, VISGAILIS. Poema iš Lietuvos istorinių laikų — XVI-XVII a. 242 psl. Iliustruota. Spaudė Immaculata Press, Putnam, Conn.

AUKOJO KARIUI:

LVS Ramovė, Omaha sk. 10 dol., Gen. Černiaus pagerbimo rengimo komitetas, Mich. — 5 dol., Stankūnas J., Chicago, Ill. — 5 dol.

Po 4 dol.: Garsys, Vl. Worcester, Mass.; Malinauskas, St., Hamtramck, Mich.; Stankauskas, V., Cleveland, Ohio; Utenis, Br., Dorchester, Mass.; Vaičiulionis, Ig., Manitouwadge, Canada.

Po 2 dol.: Alksninis, A. Norfolk, Va.; Bivainis, A., Chicago, Ill., Nenortas, V., Hartford, Conn.,

Po 1 dol.: Česnakavičius, Alf. Chicago, Ill.; Gricius, J., Omaha, Nebr.; Jablonskis, E., Aurora, Ill.; Juras, St., Chicago, Ill., Kraunaitis, Ed., Andes, N. Y.; Pranaitis, J., Detroit, Mich.; Šimkus, M., Baltimore, Md.; Usas, Br., Chicago, Ill.

KARYS dėkoja aukotojams!

•

Dėl atspausdinto p. J. Janonio straipsnelio "Gen. Kutūzovas buvo lietuvių kilmės", Karyje Nr. 2, 1963 m. išeina mažytė painiava. Ir štai dėl ko:

1. Kutūzovas, apie kurį p. Janonis kalba, gyveno nuo 1745 m. (gimė Peterburge) iki 1813 m. (mirė Bunzlau).

2. Bismarkas gyveno nuo 1815 iki 1898 metų.

3. Fr. Eulenburgas, Bismarko bendradarbis, gyv. nuo 1815 - 1881. Vadinasi, šių trijų asmenų asmeniškas pasikalbėjimas negalėjo taip įvykti, kaip jį p. J. aprašo, nes Kutūzovas buvo jau miręs, kai kiti dar nebuvo gimę.

Toliau: rusų caras Nikalojus negalėjo Kutūzovui daryti pastabų, nes sostą užėmė tik 1825 m., kai Kutūzovas jau 12 metų buvo miręs!

Nors p. J. J. straipsnis ir nėra labai svarbus, bet ir jame tokių klaidų neturėtų būti.

Su augšta pagarba

V. Lagenpušas, Vokietija

Patikslinimas

"Kary" š. m. 2 nr. tilpo K. Leknicko straipsnis "Prisiminimai iš Nepriklausomos Lietuvos kariuomenės laikų". K. Leknickas vienoj vietoj rašo: "9 kuopos vadas kpt. Reichertas liko Lietuvoj". Toks K. L. pasakymas prasilenkia su tiesa. Plk. ltn. Reichertas 1939 metais išėjo iš kariuomenės į atsargą ir 1944 metais, bolševikams antrą kartą okupuojant Lietuvą, pasitraukė į vakarus. Pats K. Leknickas 1945 metais turėjo progą su savo kadaise buvusiu vadu susitikti ir pasikalbėti vienoj nedidelėj DP stovykloj, Vokietijoj, amerikiečių zonoje.

E. Reikenis, Hamilton, Ont. Canada

ECHO VALLEY lietuviška vasarvietė

Atidaryta ištisus metus. Lietuviai savininkai *Elena* ir *Julius GARMAI* visus maloniai kviečia atvykti. Iš anksto kreiptis:

ECHO VALLEY, Echo Lake, Pa. — Telef.: AReacode: 717 - 424 - 1920.

DŽIAUGSMAS — POILSIS IR RAMYBĖ POCONO KALNUOSE

Kur vakar dienos malonumai — tampa rytdienos maloniais prisiminimais...

Puikūs ir patogūs kambariai su televizija, radijo ir voniomis, arba atskiri nameliai. Modernus baras, didelis maudymosi baseinas ir ežerėlis, 20 akrų miško, visokiausias sportas vasarą ir žiemą, šokiai ir geras lietuviškas maistas. . . . . Nuolaidos: organizacijoms, stovykloms, suvažiavimams

HOTEL NIDA CORP.

Visi maloniai kviečiami vasaros poilsiui prie Atlanto į viešbutį "NIDĄ" Asbury Parke, N. J., 7-tos ir Park Ave. kampe, telef. PR 4-7788. Švarūs kambariai, rami vieta, pigus ir skanus maistas. Viešbučio salė išnuomojama įvairiems pobūviams. Prie viešbučio veikia restoranas ir baras. Patogus susisiekimas traukiniu ir autobusais.

Savininkai:

P. C. MAČIULIAI
Seventh & Park Avenues
Asbury Park, N. J.
Telefonas — PRospect 4-7788

Prenumerata JAV-se ir užsienyje: Metams — $6.00, pusmečiui — $3.00, atsk. nr. — 60¢. Skelbimai pagal susitarimą. Pinigus siųsti šiuo adresu:
L. BILERIS, % KARYS
916 Willoughby Avenue
Brooklyn 21, N.Y., U.S.A.

Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą.

•

Rankraščiai redakcijoje nesaugomi.

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę.
KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją dvi savaites prieš išleidimą.